Cumhuriyet

10 ARALIK 1984

SİYASET 84

PARASIZ EK
49

Ege'de sorun ne?

7

BUGÜN İNSAN HAKLARI GÜNÜ

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin tam metni 4. Sayfada

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Ülke kalkınması için tasarruf zorunludur. Sabah kahvaltısı yapmam, öğle yemeği de yemem.
AYŞE PAKDEMİRLİ
Ekrem Pakdemirli'nin kızı

●

Umudum gittikçe artıyor. Demek ki çekilen sıkıntılar halkımızı uyarıyor.
ERDAL İNÖNÜ
SODEP Genel Başkanı

●

Köprü Senetlerini işçi memur değil, yabancılar mabancılar alacak.
NECDET CALP
HP Genel Başkanı

●

Bir kızı sevebilirsiniz, ancak o kızla evlenmeye bazı şartlar engel olur, beklersiniz. Bu arada bir başkası kızla evlenir. Sizin sevdiğinizle tekrar evlenebilmeniz için o kişinin kızı boşaması gerekir.
YILDIRIM AVCI
DYP Genel Başkanı

●

Biz müşteriyi ortadirek ya da kısadirek diye ayırmıyoruz.
NAİL YURDAKUL
Kreatör

●

At.. At.. Nasıl olsa kalede Yaşar var!..
BİR VATANDAŞ

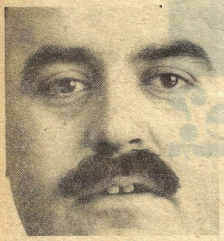

Elektrik tüketimindeki artış, işsizliğin azaldığını gösteriyor.
AHMET KARAEVLİ
Devlet Bakanı

●

Bu kadar çok eczaneyi bir arada görünce, insanın hastalanası geliyor.
JUPP DERWALL
Galatasaray Teknik Direktörü

●

Çalışma Bakanını kendi seçim bölgesinde yuhalatacağım, yuhalatmazsam milletvekilliğinden ayrılırım.
NEVZAT BIYIKLI
ANAP milletvekili

●

Kimselere çamur atmadan aynı asılsız masalları anlatacağım.
YALÇIN ÖZBEY
Ağca'nın suç ortağı

●

Kimin cebine el atsam para çıkmıyor.
AHMET ÜVEZ
Yankesici

Vural'dan başka koca istemem.
GÖNÜL YAZAR
Şarkıcı

Demokrasi anlayışı içinde kimin ne yapacağına ben karar veremem.
NECO
Eurovision finalisti

●

Şarkı yarışması Türkiye ekonomisinden daha önemli değildir.
ŞEVKET YILMAZ
Türk-İş Genel Başkanı

●

Benden umudu kesmeyin.
YAŞAR DURAN
Milli kaleci

●

Bunu da satalım Vahit.
TURGUT ÖZAL
Başbakan

●

At yarışlarına olan ilginin baş döndürücü bir hızla artması sonucu "Şans Sektörü" yepyeni bir kuruluş ortaya çıkardı: ATBANK...
GÜNGÖR SAYARI
Güneş Gazetesi spor yazarı

●

Ben çocukluğumda Kurbağalıdere'den denize girerdim. Hatta, dereden yakaladığım balıkları beslerdim.
OSMAN HIZLAN
Kadıköy Belediye Başkanı

●

Yemek, pişmeden yenmez.
VEHBİ DİNÇERLER
Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı

●

Parası olan ne yapsın?
MEHMET BARLAS
Milliyet Gazetesi Başyazarı

Daha çağdaş bir İlhan İrem yaratmaya çalışıyorum. İşe, kulağıma küpe takmakla başladım.
İLHAN İREM
Hafif müzik sanatçısı

●

İzlenen politika enflasyon alanında istenen sonucu vermedi. Ama doğru politika bu.
EKREM PAKDEMİRLİ
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı

●

Sayın Başbakan ve Bakanların şu veya bu toplantıya "açılış"a gönderdikleri tebrik telgrafları dahi, yakası açılmadık uydurukçalarla doludur.
AHMET KABAKLI
Tercüman Gazetesi yazarı

●

Demek ki, sosyalist görüşlü bir kız istemiyor... Sosyal demokrat falan? Hayır. İlle de liberal... Pekâlâ... Bunu bir tecrübe etsin bakalım... Eğer hoşnut kalmazsa alternatifini ararız efendim.
RAUF TAMER
Tercüman Gazetesi yazarı

●

Halkımız daha önceki vergilerin altından kalkmıştır. Bunu da başaracaktır.
AHMET K.ALPTEMOÇİN
Maliye ve Gümrük Bakanı

●

Benim bilfiil sanat denildiği zaman anlaşılacak faaliyetlere katılmışlığım yoktur.
SÜLEYMAN DEMİREL
Eski Başbakan

●

Bana göre siyah ve beyaz her zaman en asil renklerdir.
BÜLENT ERSOY
Ses sanatçısı

●

Hayatım milli iradeye inanmak temeline istinat eder.
ERGUN GÖZE
Tercüman Gazetesi yazarı

Suratıma iyi bakın ben aptal mıyım?
İHSAN DOĞRAMACI
YÖK Başkanı

haftanın portresi

Nevi şahsına münhasır bir şey

Kendisi daha ortada yoktu, ama herkes ondan söz ederdi. Büyük halk yığınlarıyla ilk karşılaşması, bir televizyon ekranında oldu. Kendisi değil, adıydı halkla tanışan. Hafif göbekli, bıyıklı, gözlüklü biri ondan övgüyle söz ediyordu: *"Birçok sorunumuza çare olacaktır, yeni yeni kaynaklar yaratmada ondan yararlanacağız"*. Daha yapılı ve az göbekli olanı davudi sesiyle itiraz ediyordu, bıyıklı gözlüklü kişiye: *"Yaptırmam..Kimse almaz..Sattırmam.."* Derken aradan epey zaman geçti, gün geldi, bütün gazetelerin manşetleri onu anlattı yine. Şimdi o, biraz daha somutlaşmıştı; yasa metni haline gelmeyi bekleyen bir tasarı metniydi. 399 kişinin bulunduğu bir salonda hararetli hararetli tartışıldı. Kimilerine göre halka hizmetti, kimilerine göre ulusal güvenliği tehdit edici bir unsur.. İlk televizyon tartışmasına katılan ve o günden beri ona ısınamayan, onu bir türlü sevemeyen davudi sesli kişi, *"Ya teröristler alırsa?.. Ya ASALA alırsa.."* diye konuşuyordu, *"Ne yaparız o zaman?"* Sonunda yasa metni de oldu. Şimdi yönetmelik olmayı bekliyordu. Tartışmalar bitmemişti. Onunla ilgili kimi bilgiler basına sızdıkça tartışma alevleniyordu. Bir gün yönetmelik de oldu. Ama bekleme bitmedi. Onun insanlara ulaşmasına kim aracılık edecekti? Bir tartışma da bu konuda koptu. Sonunda bu iş bir bankaya verildi. Artık her şey tamamdı. Banka onun iki tür olacağını açıkladı. *A tipi* ve *B tipi*..A tipi, 3 yıllık bir ömre sahip olacaktı. B tipi ise 5 yıllık. Ayrıca A ve B tipleri kendi aralarındaki değerlerine göre de bölüneceklerdi, *50* binlikler, *100* binlikler, *500* binlikler ve *1* milyonluklar olarak. Toplam değerleri 10 milyar Türk Lirasını bulacaktı. Ona artık bir ad bile verilmişti: *"İstanbul Boğaziçi Köprüsü Gelir Ortaklığı Senedi"*. Herkes böyle hitap ediyordu. Söylentiye göre yılda kendi değerinin yarısını kâr olarak sahibine iade edecekti. Ama bu sadece bir söylentiydi. Birçok kişi ondan *"nevi şahsına münhasır"* diye söz ediyordu. Nedeni sorulduğunda ise resmî adındaki *"senet"* kelimesi hatırlatılıyor ve *"Bunun faizi sabit değil ki tahvil olsun, süresi belirsiz değil ki senet olsun,"* deniyordu. Peki ona ne demek gerekiyordu? Daha bu bile kararlaştırılmadan bir pazartesi sabahı kendini sokaklarda buluverdi. İnsanlar onu çok merak ediyorlardı. Aracı bankanın herhangi bir şubesine gelip az önce sayılan değerlerden birini nakit para olarak ödemek, onu görmek için yeterliydi. O, o pazartesi günü kapış kapış gitti. Şimdi evlerde, işyerlerinde, kasalarda saklı tutuluyor. O satıldı.

haftanın fotoromanı

ANAP Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş - Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Vehbi Dinçerler - 82 Anayasası'nın mimarı Prof. Orhan Aldıkaçtı.

Fotoğraf: ERDOĞAN KÖSEOĞLU

dünya kulisi

ABD

Onlara eskiden inanırdım

Bu yılbaşı ABD'de posta pullarında 9 yaşındaki ***Danny La Bacetta****'nın çizdiği resimler kullanılacak. Danny'nin neşeli bir* ***"Noel Baba"****yı temsil eden resmi 500 bin taslak arasından seçildi ve 700 milyon tane basıldı. Ama Danny'nın başarısından dolayı gururlandığı söylenemez, çünkü itiraf ettiğine göre, Noel Baba diye bir şeyin varlığına inanmıyor ve "Bu saçmalıklara inanacak yaşı çoktan geride bıraktım" diyor.*

BRUNEİ-İSVİÇRE

Sultan birden vazgeçince

Dünyanın hem küçük, hem de zengin devletlerinden biri olan Brunei'nin Sultanı ***Muda Hassanal Bolkiah*** *İngiltere'deki köşkune özel Boeing 727 uçağı'la giderken artık hiçbir yerde konaklamak istemediğinden bir süre önce daha uzun bir süre havada kalacak bir uçağa taşınmaya karar verdi. Sultan, ocak ayında İsviçre'deki "Jet Aviation" firması ile kendisine bir uçak alması ve uçakta bir takım düzenlemeler yapması için anlaştı. Sultan uçakta oturma odası, yatak odası, banyo, bir spor otomobil garajı ve ahır (polo midillileri için) yapımı için 130,5 milyon dolar vereceğini taahhüt etti. Firma, Sultanın isteklerini yerine getirebilmek için çeşitli ülkelerden 100 uzmanı görevlendirdi. Çalışmalar işyerinin projeyi ansızın durdurmasına kadar devam etti. Sultan kendine iyi hizmet verilmediğini savunuyordu. Bunun üzerine "Jet Aviation" firması sözleşmenin yerine getirilmesi için Zürih Ticaret Mahkemesi'ne başvurdu. Firmanın Başkanı Carl W. Hirschmann, "Sultan, Napolyon'un bundan 200 yıl önce öğrenmek zorunda kaldığı şeyi kavramalı, eğer İsviçrelilere yaptıkları işin bedeli ödenmezse hır çıkar" dedi.*

FİLİPİNLER

Başkan kesinlikle ölmedi

Filipinler'in hem politik açıdan, hem de sağlık açısından yıpranmış Başkanı ***Ferdinand Marcos****, bir hafta süreyle halkın önüne çıkmayınca, Manila'da 67 yaşındaki Başkan'ın öldüğu yolunda söylentiler dolaşmaya başladı. Kısa bir televizyon filmiyle bu söylentiler yalanlandı. Filipinli televizyon seyircileri 45 saniye boyunca Başkan Marcos'u pijamasıyla çalışma masasında otururken izlediler. Filmin yeni olduğunu, herhangi bir aldatmacaya başvurulmadığını ispatlamak için, kameralar Marcos'u gösterdikten sonra, o gün yayımlanan bir gazetenin ilk sayfasına doğru yöneldi.*

FEDERAL ALMANYA

Lacivert elbiseli bey

Yeşillerin parlamentodaki temsilcilerinden ***Hubert Kleinert****, geçtiğimiz hafta yapılan bütçe görüşmelerinde hazırcevaplılığıyla Dışişleri Bakanı, ünlü Hür Demokrat politikacı* ***Hans Dietrich Genscher****'den öcünü aldı. Dışişleri Bakanı Genscher, bütçe raportörü olan Kleinert'i tanımazlıktan gelerek, ona "Şuradaki sarı kazaklı bey" diye hitap edince, yeşil milletvekili Genscher'e "Şurada oturan lacivert elbiseli bey" diye hitap ederek karşılık verdi.*

BU HAFTA
SİYASET 84

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

Bugün İnsan Hakları Günü. Adı çok duyulan kendi pek tanınmayan "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin bu nedenle tam metin olarak veriyoruz. İnsan Hakları, "Türkiye'ye düşman" fena yabancıların Türk yönetmenlerini suçlamak için kullandıkları bir bahane olarak tanıtılageldi, ama gerçekte üç buçuk milyarlık insanlık nüfusunu boğan, sıkan, soluğunu kesen pek çok cenderesi yok edebilecek bir kavram ayrıca, şu ya da bu ülke veya yönetimle değil, bütün olarak insanlıkla ilgili; bütün insanlar için vazgeçilmez, çığnenemez, ortadan kaldırılamaz nitelikte hakların var olduğu inanç ve iddiasının ürünü. Temelinin her tabakasında eşitsizlik yatan bir dünyada belki de bundan ötürü hep eli kolu bağlı, hep kenarda köşede.

İnsan hakları açısından dünya galiba ikiye ayrılıyor: İnsan haklarının çok fazla çiğnendiği ve bütün bütün ayaklanmadığı yerler - insan haklarının çiğnendiği ve lafının edilebildiği yerler.

Dünya, haldeki siyasi, ekonomik, toplumsal hayat alanlarıyla, insanların çoğunluğuna ne ölçüde mutluluk sunabiliyor? Bilim felsefesi ve siyaset felsefesinde en önemli çağdaş düşünürlerden biri sayılan Karl Popper'e göre, "Aydınlar bu ölçüde felaket tellallığı yapmasalar, mutluluk şansı artabilirdi." Popper, insanların "özgürlüğünü" vurguluyor: "Nedenselliğe dayanan teorileri bir ağ gibi dünyanın üzerine atıp onu yakalamak istiyoruz" diyor, "sağduyumuz özgür olduğumuzu söylerken deterministi teoriler icat edilmesi"ndeki uyumsuzluğa işaret ediyor. Popper'e göre Batılı toplumlar, insanlığın şu ana kadar oluşturabildiği en iyi toplum hayatına sahip. "Mükemmel değil," diyor Papper, "ama en iyisi." (Popper'le yapılmış bir görüşme, düşünürün kimliği üzerine bilgiler ve Popper'den kısa bir metin, 12-13. sayfalarda.) Popper gibi bir düşünürün görüşleri, süphesiz ne hayat pahalılığıyla veya buna benzer bir şeyle ne de herhangi bir tarzda gündelik yaşantımızla ilgili. Ama genel olarak hepimizi, özellikle aydınları, siyasetle uğraşanları yakından ilgilendirdiği kesin.

Gündelik yaşantımızla pek ilgisi olmayan, ama sürekli karşımızda durduğu için ilgimizi zorlayan bir başka kendine çekici sorunlar, dış politika alanında çok şu bulunur. Ege sorunları, kıta sahanlığıyla, FIR hattıyla, sık sık hatırlatılan pek çok uluslararası sözleşme-anlaşma maddeleriyle, Türkiye'de bu tür sorunların başında yer alıyor. Geçenlerde, Atina Gazeteciler Birliği ile İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, ülkelerinde Ege sorunlarına ilişkin olarak benimsenen resmi görüşleri yansıtan iki broşürü karşılıklı olarak yayımladılar. Gazete sayfalarını daha uzun süre sık sık işgal edeceği belli olan Ege sorunları, genellikle "halka açık" olmayan diplomatik ifadeler, dış politikada egemen olan ağır ve "nüanslı" üslup, bir de bunlara eklenen teknik ayrıntılar nedeniyle çoğu kez, yanlarına yaklaşmak isteyeni ürküten bir görüntü veriyor. İki ülke gazetecilerinin toparladığı karşılıklı resmi görüşleri olabildiğince basit ve "komprime" halde, iddialar ortaya atılırken kullanılan bazı haritalarla bezeyerek aktaralım, sorunların anlaşılırlığına katkıda bulunalım istedik ve bu hafta, 16 sayfamızın dördünü kapak konumuza ayırdık.

ÜMİT KIVANÇ

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına, insan haklarının tanınması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların,içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulmasına yüksek amaçları olarak ilan edilmiş bulunmasına,
İnsanın istibdat ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimiyle korunması esaslı bir zaruret olmasına, Birleşmiş Milletler halklarının, anttaşmada, insanın ana haklarına, insan şahsının haysiyet ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan inançlarını bir kere daha ilan etmiş olmalarına ve sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmaya, daha geniş bir hürriyet içerisinde daha iyi hayat şartları kurmaya karar verdiklerini beyan etmiş bulunmalarına, üye devletlerin, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile işbirliği ederek insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünyaca gerçekten saygı teminini taahhüt etmiş olmalarına,
Bu haklar ve hürriyetlerin herkeşçe aynı şekilde anlaşılmasının yukardaki taahhüdün yerine getirilmesi için son derece önemli bulunmasına göre;
Birleşmiş Milletler Genel Kurulu insanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının bu beyannameyi daima göz önünde tutarak öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeye, gittikçe artan milli ve milletlerarası tedbirlerle gerek bizzat üye devletler halkı, gerek bu devletlerin idaresi altındaki ülkeler halkı arasında bu hakların dünyaca fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamaya gayret etmeleri için işbu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni ilan eder.
Madde 1: Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.
Madde 2: a. Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai, menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu beyannamede ilan olunan bütün haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir.
b. Bundan başka, bağımsız memleket uyruğu olsun, sahipsiz alanda bulunan, gayrımuhtar veya sair bir egemenlik kayıtlamasına tabi ülke uyruğu olsun, bir şahıs hakkında, uyruğu bulunduğu memleket veya ülkenin siyasi, hukuki veya milletlerarası statüsü bakımından hiç bir ayrılık gözetilmeyecektir.
Madde 3: Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.
Madde 4: Hiç bir kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti, her türlü şekliyle yasaktır.
Madde 5: Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı ceza veya muamelelere tabi tutulamaz.
Madde 6: Herkes her nerede olursa olsun hukuki kişiliğinin tanınması hakkını haizdir.
Madde 7: Kanun önünde herkes eşittir ve farksız olarak kanunun eşit korumasından istifade hakkını haizdir. Herkesin işbu beyannameye aykırı her türlü ayırdedici muameleye karşı ve böyle bir ayırdedici muamele için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.
Madde 8: Her şahsın kendisine Anayasa veya kanun ile tanınan ana haklara aykırı muamelelere karşı fiili netice verecek şekilde milli mahkemelere müracaat hakkı vardır.
Madde 9: Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz, alıkonulamaz veya sürülemez.
Madde 10: Herkes haklarının, vecibelerinin veya kendisine karşı cezai mahiyette herhangi bir ithamın tespitinde, tam bir eşitlikle, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir,
Madde 11: a. Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılanma ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır.
b. Hiç kimse, işlendikleri sırada milli veya milletlerarası hukuka göre suç teşkil etmeyen fiillerden veya ihmallerden ötürü mahkûm edilemez. Bunun gibi, suç işlendiği sırada uygulanan cezadan daha şiddetli bir ceza verilemez.
Madde 12: Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususunda keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz kalamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır.
Madde 13: a. Herkes herhangi bir devletin sınırları dahilinde serbestçe seyrüsefer ve ikamet hakkına haizdir.
b. Herkes kendi, memleketi de dahil herhangi bir memleketi terketme ve memleketine tekrar dönme hakkını haizdir.
Madde 14: a. Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleket tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.
b. Bu hak, âdi bir cürme veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere gerçekten müstenit kovuşturmalar hâlinde ileri sürülemez.
Madde 15: a. Her ferdin bir vatandaşlığa hakkı vardır.
b. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirmek hakkından mahrum edilemez.
Madde 16: a. Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, vatandaşlık veya din bakımlarından hiç bir kayıtlamaya tabi olmaksızın evlenme ve aile kurma hakkını haizdir.
b. Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasiyle yapılır.
c. Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur: cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir.
Madde 17: a. Her şahıs tek başına veya başkalarıyla birlikte mal ve mülk sahibi olmak hakkını haizdir.
b. Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden mahrum edilemez.
Madde 18: Her şahsın fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyetini, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve âyinlerle açıklama hürriyetini gerektirir.
Madde 19: Her ferdin fikir ve ifade hürriyetine hakkı vardır; bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları söz konusu olmaksızın malûmat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir.
Madde 20: a. Her şahıs silahsız ve saldırısız toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestine sahiptir.
b. Hiç kimse bir derneğe mensup olmağa zorlanamaz.
Madde 21: a. Her şahıs, doğrudan doğruya veya serbestçe seçilmiş temsilciler vasıtasıyle, memleketinin kamu işleri yönetimine katılma hakkını haizdir.
b. Her şahıs, memleketinin kamu hizmetlerinden eşitlikle faydalanmak hakkını haizdir.
c. Halkın iradesi hükümet otoritesinin esasıdır; bu irade, gizli şekilde veya serbestliği sağlayacak benzeri bir usul ile cereyan edecek genel ve eşit oy verme yönüyle yapılacak olan periodik ve dürüst seçimlerle ifade edilir.
Madde 22. Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibariyle sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve kişiliğinin serbestçe gelişmesi için zorunlu olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakkların milli gayret ve milletlerarası işbirliği yoluyla ve her devletin teşkilatı ve kaynaklarıyla uyumlu olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.
Madde 23. a. Her şahsın çalışmağa, işini serbestçe seçmeğe,adil ve uygun şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.
b. Herkesin,hiçbir fark gözetilmeksizin eşit çalışma karşılığında eşit ücretler hakkı vardır.
c. Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık hasiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyle tamamlanan âdil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.
Madde 24. Her şahsın dinlemeğe, eğlenmeğe, bilhassa çalışma müddetinin makûl surette tahdidine ve belirli devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır.
Madde 25. a. Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim,mesken, tıbbî bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlığını ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine, işsizlik, hastalık, sakatlık,dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak hallerde güvenliğe hakkı vardır.
b. Analık ve çocukluk özel ilgi ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, sosyal korumadan faydalanırlar.
Madde 26. a. Her şahsın eğitime hakkı vardır. Eğitim, parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır. İlk eğitim mecburîdir. Teknik ve meslekî öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim,liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.
b. Eğitim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyle ana hürriyetlere saygının kuvvetlenmesini hedef tutmalıdır. Bütün milletler, ırk ve din gruplar, arasında anlayış, hoşgörürlük ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.
c. Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim nevini tercihan seçmek hakkını haizdirler.
Madde 27. a. Herkes, topluluğun kültürel faaliyetine serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, illerleyişe katılmak ve bundan faydalanmak hakkını haizdir.
b. Herkesin, sahibi bulunduğu her türlü ilim, edebiyat veya sanat eserlerinden doğan manevi ve maddi menfaatlerin korunmasını isteme hakkı vardır.
Madde 28. Herkesin işbu beyannamede belirtilen hak ve hürriyetlerin tam tatbikini sağlayacak bir sosyal ve milletlerarası nizama hakkı vardır.
Madde 29. a. Her şahsın, şahsiyetinin serbest ve tam gelişmesi ancak içinde yaşamasıyla mümkün olan topluluğa karşı ödevleri vardır.
b. Herkes, haklarını kullanmak ve hürriyetlerinden istifade etmek hususunda, ancak kanun ile sırf başkalarının hak ve hürriyetlerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak maksadıyla ve demokratik bir cemiyette ahlak, nizam ve genel refahın haklı icaplarını karşılamak için tespit edilmiş kayıtlamalara tabidir.
c. Bu hak ve hürriyetler hiçbir veçhile Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.
Madde 30. İş bu beyannamenin hiçbir hükmü, içinde ilan olunan hak ve hürriyetlerin bir devlet, zümre veya fert tarafından yok edilmesini güden bir faaliyete girişmeğe veya bilfiil bunu işletmeğe her hangi bir hakkı gerektirir nitelikte yorumlanamaz.

KADINLAR — Siyasi haklar verilişinin 50. yılını kutluyorlar. (Fotoğraf: RIZA EZER)

Hak nedir, kadın kimdir, Türk kadını haklı mıdır?

JÜLİDE GÜLİZAR

"Türk Kadınına Siyasi Haklarının Verilişinin 50. Yılı" geleneksel tören yapma, önemli günleri kutlama yöntemiyle kutlandı. Resepsiyonlar düzenlendi, bazı kişilere plaketler verildi, kompozisyon ve resim yarışmaları yapıldı, demeçler gazetelerde yer aldı.

Ankara — Çalışmaları aylar öncesinden başlamıştı ve bu kez işe Türkiye Büyük Millet Meclisi de el atmıştı. Başkan **Necmettin Karaduman**'ın girişimiyle, Türk kadınına siyasi haklarının verilişinin 50'nci yılı, en görkemli biçimde kutlanacaktı. Bu amaçla başına ANAP Edirne Milletvekili **Türkân Arıkan**'ın getirildiği bir komite kuruldu. Arıkan da **"aynı hız, aynı şevk ve aynı heyecanla"** kolları sıvayıp işe daldı. Türkân Arıkan, temmuz ayında düzenlediği ilk basın toplantısında 50'nci yılda yapılması düşünülen etkinlikleri anlattı.

Basın toplantısının sonunda gazetecilerin soru yağmuru başladı. Bir soruya Türkân Arıkan'ın verdiği yanıt ilginçti:

"Haaa, bakın, iş oraya gelincee.. Bizim evde Vural ağabeyimin sözü geçer, evin reisi odur."

Aslında sorun, evde kimin sözünün geçtiği değil de, bir kadının çıkıp şu yanıtı vermesi, verebilmesiydi.

"Bizim evde, doğru ve akla yatkın sözü söyleyenin sözü geçerlidir. Bu, bazen eşim olur, bazen ben, ya da çocuklarımdan biri."

Uzun yıllar önce, kadınların sorunlarıyla ilgilenip çözümlerini aramak üzere kurulmuş, ama yıllar yılı **"biizz.. kadınlaar.. hakkklarımızz"** demekten ve giyimli kuşamlı beyanlarını **"yoksul çocuklara yardım amacıyla"** düzenledikleri gösterişli çay partilerinden öteye gidememiş Türk Kadınlar Birliği, 60'lı yıllarda kabuk değiştirmeye başlamıştı. Sonra araya politika girdi. Sular çalkalandı, durulamadı. Ve bu çalkantı sırasında, geçen mart ayında yapılan olağanüstü genel kurulda, kimin ve neyin ne olduğu anlaşılamadan yapılan seçimlerde birliğin yeni yöneticileri belirlendi.

Türk Kadınlar Birliği'nin yeni Genel Başkanı **Ayseli Gökdoy**, kendisiyle yaptığımız bir söyleşide, manşetlik bir cümleyle söze giriyordu:

"Tabiat, kadını ikinci sınıf varlık olarak yaratmıştır."

Aslında sorun, kadının mi erkeğin mi birinci sınıf olduğu değil. Dünyada birinci sınıf kadınlar ya da erkeklerin olması ne kadar doğalsa, beşinci sınıf kadınların ve erkeklerin olması da öylesine doğal. Başka ülkelerde bu işe soyunanlar **"kadınların, hatta üstün sınıf olduğu"** yolunda iddialara kalkışırken, bizim yöneticinin, kadınları **"ikinci sınıf yaratıklar"** olarak görmesi oldukça ilginç.

4 aralık akşamı Bayan **Semra Özal**, Devlet Konukevi'nde **"Türk kadınının siyasi haklarına kavuşmasının 50. yılını kutlamak amacıyla"** bir **"defile-kokteyl"** verdi. **"Bayanlar Kurulu"**nun **"baş kadını"**nın sorusuna el atmasını umut verici bir gelişme diye niteleyenler, yanıldıklarını kısa sürede anladılar. Çünkü defile-kokteylin başlamasından bir süre sonra, Bayan Özal'ın **"rahatsızlığı nedeniyle İstanbul'da olduğu, hazırladığı konuşmayı A.Ü. Fen Fakültesi Dekanı Prof. Sevinç Karol'un okuyacağı ve konukları, bakan eşlerinin ağırlayacağı"** duyuruldu. Açıklanan rahatsızlık nedeni bazı kişileri doyurmamış olacak ki, **"Bayan Özal herhalde bu akşamın kandil olduğunu sonradan farketti ve toplantıya gelmekten o nedenle vazgeçti"** yolunda mırıltılar duyuldu.

Prof. **Sevinç Karol**, Bayan Özal'ın konuşmasını okumaya çalıştıysa da sesi gürültüler arasında kayboldu. Kadınların rengârenk kalabalığı arasında **"ağırlama görevini üstlenen bakan eşlerinin"** varlığı farkedilemedi. Sonuç olarak da başı sonu belli olmayan bir karmaşa içinde Türk kadını bu çok önemli günü kutlamış oldu.

TBMM'de kurulan kutlama komitesi, 5 aralık akşamı mesleğinde ilk olan 77 kadını birer plaketle ödüllendirdi. Ne var ki daha 77'ler listesi belli olur olmaz çok sayıda kadın, kutlama komitesine ve gazetelere başvurarak, **"listenin kasıtlı olarak ya da aceleye getirildiği için eksik ve yanlışlarla dolu olduğunu"** bildirdiler. Örneğin Harp Okulu'na kızların da girmelerini sağlayan ve bu konuda çaba gösteren bir **İnci Arsan Uysal**, bir yana bırakılıp, onun açtığı yoldan geçen başkaları ilk diye gösterilirken, ilk kadın diplomatımız **Adile Ayda "liste"**de hiç yoktu. İlk kadın bakan ve ilk kadın rektör **Türkân Akyol**'un liste dışı bırakılması ise politik neden dışında hiçbir nedene bağlanamıyordu.

5 aralığa çok yaklaşıldığı günlerde **"Kadın Hakları Haftası"**nın programı açıklandı. Hayli ilginç bir program. **"Plaket töreni, resepsiyonlar, kadın sanatçıların resim sergileri, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın özel konseri, Devlet Halk Dansları Topluluğu'nun gösterisi, Devlet Klasik Türk Musikisi Korosu'nun konseri, İstanbul, Ankara ve Konya'da müzelerin gezdirilmesi, Mevlana Özel Programı, ülkemizin turistik yerlerinin yabancı konuklara gezdirilmesi, spor, kıyafet, resim vs. yarışmaları ve defileler.**

Yani törensel ve biçimsel birtakım etkinlikler. Bayramlık cicilerini ele güne gösterme çabaları...

Yedi günlük kutlamaların dişe dokunur tek etkinliği, Ankara'da Odalar Birliği salonunda düzenlenen **"Dünyada ve Türkiye'de Kadın Hakları"** konulu sempozyum olarak görünüyordu. Ne var ki onun da organizasyonu iyi yapılamadığı için akla gelebilecek her türlü karışıklık oldu. Hatta birinci gün, çay molası verildikten sonra sempozyuma katılan hanımların salona toplanamadıkları görüldü.

Kutlama Haftası'nın programı tam bir bayram programı anlayışıyla hazırlanmıştı. Zaten sorun da buydu... 5-11 aralık, 50'nci yıl haftası bir Türk kadını için gerçekten bayram mıydı?.. Bayram, bir çaba sonunda elde edilen başarının sevincini yaşamak ve o çabayı kutlamak değil miydi? Türk kadını siyasi hakların **verilişinin** bayramını, harcadığı hangi çabanın karşılığı olarak kutlayacaktı? Parmağının ucunu bile oynatmadan, Atatürk'ün işareti ve İnönü'yle 191 arkadaşının önerisiyle **"kazanılan"** siyasi haklar kaç kadına ne getirmiştir? Bugün köylerde, kasabalarda, küçük kentlerde, hatta büyük kentlerin kenar semtlerinde kaç kadın, kocasının isteğinin aksine oy kullanmaktaydı ve elli yılda —atamayla gelenler dışındaki dönemlerde— TBMM'ye girebilen kadınların sayısı giderek neden azalıyordu?... **Kazanılmasında** hiçbir çabası, katkısı bulunmayan kadınlar, kadın kuruluşları, o siyasal hakların kullanılması ve geliştirilmesinde hangi çabayı harcamışlardı? Adı üstünde. **"Türk Kadınına Siyasi Hakların Verilişinin 50. Yıldönümü."** Alınmış ya da kazanılmış haklar değil de **verilmiş** haklar. İnsan sormadan edemiyor o zaman, neyin bayramı olduğunu bu bayramın.

Sorunun yanıtı, Bayan Özal'ın hazırladığı ve okuma olanağı bulamadığı konuşmasından geliyor.

"...Ve gene memnuniyetle şunu söylemek isterim ki, Türkiye'de biz kadınlar, kadın haklarını korumak veya **savunmak** kavgısında değiliz. Nitekim bu anlamlı günümüzün adı **"Türkiye'de Kadın Haklarının Ellinci Yılını Kutlama"** günüdür. **"Savunma Günü"** değil."

Vesikalık

HAZIRLAYAN *SÜLEYMAN BULUT*

Yap bir kanun

Enver Paşa, 1881-1922 yılları arasında yaşamış bir devlet adamımız. Binbaşıyken gizli çalışan Vatan ve Hürriyet Derneği'ne girmiş, daha sonra İttihat ve Terakki'de 2. Abdülhamit'e karşı arkadaşlarıyla birlikte mücadele vermiştir. Hatta, Abdülhamit'in meşrutiyeti ilan etmek zorunda kalmasından bir gün önce Enver Bey, Makedonya'nın Köprülü kazasında meşrutiyeti ilan etmişti. (10 Temmuz 1908).
İttihat ve Terakki daha sonra 23 Ocak 1913'te ünlü Babıali baskınıyla iktidarı ele geçirdi ve giderek Abdülhamit'inkini andıran keyfi bir yönetim kurdu. Bazı İttihatçılar bu keyfiliğe engel olmak için, "Kanuna uygun değil", "Kanun yok bu konuda" diye mazeretler ileri sürdüklerinde Enver Paşa dedi ki:
—Ne demek kanun yok! Yap kanun, var kanun!

Evet, arada bir

Borges, 1899 doğumlu, Arjantinli ünlü bir yazar. Bizde çok fazla tanınmış değil. Ölüm ve Pusula adını taşıyan bir öykü kitabı çevrildi.
Borges, Batı'da 1961'de Formentor Ödülü'nü aldıktan sonra tanınmaya başladı ve bir süre sonra tam bir "Borges Efsanesi" doğdu. Borges'in asıl alanı öyküdür. Öykülerinin konusunu zaman, ölüm, labirentler, düşler, sözcükler oluşturur, ama her şey çok "açık" değildir. Borges, ipucu verir, öyküyü anlamlandırmak okuyucuya kalır.
Bir gün, biri kendisine, "Siz Borges değil misiniz?" diye sorduğunda Borges dedi ki:
—Evet, arada bir.

KÖPRÜ GELİRİNİN SATIŞI İLE 700 MİLYAR LİRALIK BÜTÇE AÇIĞININ 10 MİLYAR LİRALIK BİR BÖLÜMÜ KAPATILABİLECEK (BASIN)

MUSA

Muhalefet kulisinde Özal'ın geceyarısı kulisi

RAFET GENÇ

Ankara — Başbakan Turgut Özal, geçen hafta, geceyarısı muhalefet milletvekillerine Boğaziçi Köprüsü'nün gelir ortaklığı senedinden **"kontenjan ayırmaya"** söz verirken çok mutluydu.

TEK yasasını değiştiren, yabancı, yerli ve özel sektöre elektrik üretimi, iletimi ve satımına olanak tanıyan yasa tasarısı gece yarısı Meclis Genel Kurulu'nda görüşülürken kuliste Başbakan Özal, muhalefet milletvekillerine "kulis atıyordu". Özal ayrıca HP'li ve MDP'li milletvekillerine ayrıcalık tanıyarak Köprü'nün gelir ortaklığı senedinden vereceğini müjdeliyordu.

Başbakan muhalefet kulisinde otururken yanında MDP İçel milletvekili **Mehmet Kocabaş** Çorum milletvekili **Ali Çetin,** HP Tekirdağ milletvekili **Şükrü Babacan**, İzmir milletvekili **Fikret Ertan,** Muğla milletvekili **İdris Gürpınar,** Konya milletvekili **Salim Erel** ve Kars milletvekili **Ömer Kuşhan** vardı.

Sohbette en çok soru soran Ömer Kuşhan'dı. Bu arada İdris Gürpınar Başbakana; **"Köprü senetlerini çabuk bitirdiniz, İş Bankası aldı, vatandaş almadı, diyorlar, ne dersiniz?"** deyince Başbakan **"Oyle bir şey yok. Vatandaş kuyruğa girdi"** karşılığını verdi.

Gürpınar bunun üzerine şöyle dedi:

"Bu senedin adı Köprü senedi olmasaydı, sadece gelir ortaklığı senedi olsaydı biz de alırdık..."

Başbakan Özal, **"O zaman sizin için bir tertip daha çıkartırız"** diyerek, vaatte bulundu.

Sohbet koyulaşmıştı. Çaylar çayları izlerken Başbakan soruları birbiri ardına usta bir tenisçi gibi karşılıyor ve ardından yeni ufuklar açıyordu.

Bir ara Tekirdağ milletvekili **Şükrü Babacan** DESİYAB'la ilgili bir soru yöneltince Özal, Şükrü Babacan'ı gazeteci zannetmişti. Babacan da **"Ben meşhur ettiğiniz İsrail seyyahlarındanım"** dedi. Bunun üzerine Başbakan gülerek, konuştu: **"Haaa, sen o muydun..."**

Babacan DESİYAP'a 50 milyar lira ayrıldığını, oysa şimdi bütçede bu tutarın bulunmadığını söyledi. Başbakan işçi şirketlerinden **"kurtarılabileceklerin"** kurtarılacağını söyledi.

İzmir milletvekili **Fikret Ertan** da bir panelde para darlığı üzerinde durulduğunu belirterek, **"Bu konuda ne diyorsunuz?"** diye sordu. Özal, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi için gerekli önlemleri aldıklarını belirtti. Dış borçların büyük bir kısmının 1985 yılında ödeneceğini, bunun için bütçeye para konduğunu söyledi.

Muhalefet milletvekilleri, Başbakan Özal'ı **"küçük ve meraklıca"** sorularla o kadar teşvik ediyorlardı ki, Özal kendini grup toplantısında bilgi verir gibi görüyordu... Alabildiğine bilgi ve vaat aktarıyordu.

Sohbet bir ara yine senet üzerine döndüğü sırada Başbakan, **"Haa aklıma geldi, siz bunun için Anayasa Mahkemesi'ne gitmiştiniz, ama hemen satıldı"** deyince, Milletvekilleri **"Ne yapalım olan oldu"** diye mırıldanırken adeta özür diler gibiydiler.

Başbakan Özal'a gelince, o gece tam formundaydı. ANAP Ankara milletvekili Hazım Kutay'ın Başbakan Özal'ı sık sık ikaz ederek, **"Efendim, içerde oylama var, girelim içeri"** demesi bile sonuç vermedi. Özal **"Olsun canım, arkadaşlarla sohbet ediyoruz. Onlar bizden fazla"** diyerek içeri girmedi...

Muhalefet milletvekillerine, liniyit kömüründen tutun, Güneydoğuda ipekböcekçiliği ve arıcılıktan ve halıcılığa kadar yapacakları tüm işleri anlatan Başbakan, **"tasvibini"** alarak gönüllerini hoş ederek Genel Kurulda yasaları **"tıkırtısız"** geçirerek başarılı bir çalışma yaptı...

ANAP Grubu'nda kızgın bir milletvekili

Yamuk yapma düzeltirim

CANAN YAZGANGİL

Ankara — **"Yamuk yapma, düzeltirim."**

Bu sözler, 3. sınıf bir meyhanede değil, TBMM'de ANAP grubunda, üstelik bir milletvekili tarafından söylendi.

ANAP İstanbul milletvekili **Bülent Akarcalı,** geçen haftaki grup toplantısında söz alarak, seçim bölgesi ile hiç ilgisi olmayan milletvekillerinin Başbakanın eşine yakınlıkları nedeniyle Şişli Belediye Başkanının odasını adeta işgal ettiklerini anlattı. Akarcalı, kendi seçim bölgesi olmasına rağmen, başka illerden gelen milletvekilleri nedeniyle Şişli Belediye Başkanı ile görüşemediklerini belirterek, şunları söyledi:

"Bizim yapamadığımızı, başka illerin milletvekilleri başarıyor. Başbakanın eşine olan yakınlıklarını kullanarak, bizi kendi seçim bölgemizde iş yapamaz duruma sokuyorlar." Bilecik milletvekili Kaya, Akarcalı'nın bu sözlerini üzerine almış olacak ki, oturduğu sıradan ayağa fırladı ve yüksek sesle kendini savundu:

"Şişli Belediye Başkanı benim akrabamdır. Elbette giderim. Sık sık İstanbul'a gidiyorum ve her gidişimde de makamında kendisini ziyaret ediyorum. Bundan ne diye alınıyorsunuz? Ben dürüst ve misafirperver bir adamım. Bilecik'e gelseniz, başımızın üstünde yeriniz olur. Hem Şişli Belediye Başkanı kendi gücüyle o makama geldi. Hiç kimse yardımcı olmadı. Tam tersine Leyla Yeniay Köseoğlu, seçilmemesi için elinden geleni yaptı."

Başbakan **Turgut Özal,** Recep Kaya'yı iki eli arasında başını sallayarak dinledi, Hatay milletvekili **Kamran Karaman** dayanamadı, **"Ne biçim konuşuyorsun, ayıptır"** diye müdahalede bulundu.

Recep Kaya, bu müdahaleye daha da sinirlendi. Gruptan yükselen protestolara aldırmadan oturduğu sıraya yumruğunu vurarak kendini savundu.

"Yamuk yapmayın, yamuk yapma. Düzeltirim. Ne alınıyorsunuz. Çiğ bulgur yiyenin karnı ağrır. Biz yemedik. Siyenler düşünsün."

TBMM tutanaklarından

Biz teşviği verelim de, kanun çıkmazsa sayılmasın

4 ARALIK 1984

TBMM Genel Kurulu'nda geçen hafta, Özal hükümetinin iktidara gelişinden bu yana muhalefet, ilk defa kedi olalı fare yakalamış, ciddi bir belgeyi ortaya koymuştu. İktidar, daha yasa çıkmadan, özel sektöre çay üretimi için teşvik belgesi vermişti. Bu önemli olay, bir basın toplantısı ve Genel Kurul'da bilemediniz 15 dakikada çözümleniverdi.

ONURAL ŞEREF BOZKURT (Çanakkale) — **Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin saygıdeğer üyeleri; şimdi size görüşmekte olduğumuz tasarıyı yakınen ilgilendiren bir konuda bir belge sunacağım. Belge Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Başkanlığı'nın başlığını ve yine altında Teşvik ve Uygulama Başkanı'nın imzasını ve resmi mührünü ihtiva etmektedir. Belge, "yatırım teşvik" belgesidir. Tarih ve numarasını arz ediyorum; tarih 16 Kasım 1984, numarasını arz ediyorum; 12693. Bu teşvik belgesiyle Devlet Planlama Teşkilatı, AKFA Akpınar Zirai İstihsal ve Konservecilik Anonim Şirketi'ne yapacağı bir yatırımla ilgili olarak yatırım teşvik belgesi vermektedir. Yatırım sektörü imalat-gıda, konusu çay üretimi.**

Değerli arkadaşlarım, halen şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündeminde yer alan ve görüşmekte olduğunuz çay konusunda tasarı kanunlaşmamıştır. Şu anda çay konusunda üretim yapma, çayı işleme konusu kanunla devlet tekelinde olan bir konudur. Kanunla devlet tekelinde olan bir konu bulunma, Türkiye Büyük Millet Meclisi bunu bir başka kanunla değiştirmediği müddetçe Bakanlar Kurulu; kanunlara ve Anayasa'ya uygun olarak yürütme görevini yerine getirmekle yükümlü olan Bakanlar Kurulu veya devletin diğer bir teşkilatı, bir konuda, değil bir teşvik belgesi vermek, herhangi bir ufacık davranışa dahi tevessül etmekten şiddetle ve önemle çekinmek durumundadır.

DEVLET BAKANI KAZIM OKSAY (Bolu) — **Saptırıyorsunuz, saptırıyorsunuz.**

ONURAL ŞEREF BOZKURT (Devamla) — **Değerli milletvekilleri, bakın saptırıyor muyum, saptırmıyor muyum? Yoksa saptıran sizler misiniz, onu arz edeceğim.**

ONURAL ŞEREF BOZKURT (Devamla) — **Yatırımın süresi...** (ANAP sıralarından gürültüler)

Değerli arkadaşlarım, izin verirseniz arz ediyorum. Teşrii görevimi ifa ediyorum. (ANAP sıralarından **"ANAP'lılar burada"** sesleri)

Sayın Başkanım...

BAŞKAN — **Devam edin efendim, o kadar olur.**

ONURAL ŞEREF BOZKURT (Devamla) — **Teşvik belgesinin tarihi 16 Kasım 1984'tür. Henüz görüşmekte olduğumuz Çay Yasası'nın görüşüldüğü tarih 3.12.1984'tür. Yani, 20 gün evvel bu teşvik belgesi verilmiştir.** (ANAP sıralarından **"Tabii verilecektir"** sesleri)

Teşvik belgesinin yatırım süresine ilişkin kaydını arz ediyoruz: Yatırım süresi, başlama tarihi 1.12.1984. Yani, Yüce Meclisin bu tasarıyı görüşmeye başlamasından üç gün evvel, bu teşvik belgesiyle yatırımın başlaması, fiilen gerçekleşmesi öngörülmektedir.

DEVLET BAKANI A. MESUT YILMAZ (Rize) — **Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; benden önce konuşan değerli arkadaşımın burada fevkalâde heyecanlı bir şekilde ifade ettiği konu, aslında önemli bir konu değildir.**

DEVLET BAKANI A. MESUT YILMAZ (Devamla) — **Müsaade edin. Beşinci Beş Yıllık Plan bu Meclisin onayından geçmiştir, orada ilke kararı vardır; çayda devlet tekeli kaldırılacaktır der. (...) Sayın milletvekilleri, Sayın Bozkurt, burada ne dediler?** "Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın izin yazısı bir formaliteden ibarettir, bütün belgelerde bu vardır" **dediler; ben aksini söyleyorum ki Sanayi Bakanı da beni teyit ediyor oradan. Bu, sadece ilgili bakanlık olması sebebiyle bu belgeye, yani bu sektörde yapılacak yatırımlara ilişkin belgeye has bir durumdur. Bir nihai izin niteliğindedir, o izinin şartı da bu kanunun burada kabul edilmesidir. Kanun kabul edilmezse, bu belge geçerliliğini yitirir.**

YILMAZ İHSAN HASTÜRK (İstanbul) — Yazık olur.

M. TURAN BAYEZİT (Kahramanmaraş) — **Sözünüz kâfi, bu bir ikrardır.**

Lightning out of the blue

BIZARRE THEORIES

Atina Gazeteciler Birliği ile İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, Ankara ile Atina'nın resmi tezlerini yansıtan broşürleri karşılıklı olarak yayımladı

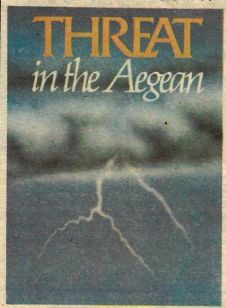

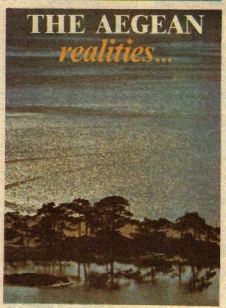

Iki görüş, iki broşur

Atina Gazeteciler Birliği tarafından yayımlanan "Ege'de tehdit" adlı broşür, Ege adalarından çarpıcı görüntülerle ve Yunan iddialarına açıklayan haritalarla süslenmiş. Kapakta yer alan şimşek, Ege'de "Türk tehdidinin" yarattığı gerilimi anlatıyor sanki. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nce cevaben yayınlanan broşür de Ege koylarından görüntüler içeriyor.

Ege'de sorun ne?

Ege, yıllardır Türkiye ile Yunanistan arasında bir bunalım alanı. Yunan adalarının silahlandırılması, kıta sahanlığı, karasuları, FIR hattı, hava sahası gibi anlaşmazlık konularından bazen biri, bazen öteki öne çıkarak Ege'yi kızgın bir bölge haline getirdi.

Geçtiğimiz günlerde Ege sorununa ilişkin iki broşür yayımlandı. Biri, Atina Gazeteciler Birliği tarafından yayımlanan "Ege'de Tehdit" adlı, Yunan görüşlerini anlatan broşür. Öteki buna cevaben hazırlanan ve Türk görüşünü anlatan, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin yayımladığı **"Ege'de Gerçekler."**

EGE ADALARI

1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile Doğu Ege'de bulunan adalar, iki ada -Gökçeada ve Bozcaada- dışında Yunan egemenliğine verildi. Aynı antlaşma ile Yunanlıların Batı Trakya'daki egemenlikleri de kabul edildi. Antlaşma, Ege adalarının silahsızlandırılması konusunu da içeriyordu. Lozan Antlaşması'yla adaların silahlandırılması sınırlandırılırken, Çanakkale Boğazı bölgesinde bulunan Türkiye'ye ait Gökçeada ve Bozcaada ile Yunanistan'a ait Limni ve **Samotraki** (Semadirek) Adaları, stratejik konumlarından ötürü tümüyle silahsızlandırılıyordu.

Atina'da yayımlanan broşür, 1936 yılında imzalanan Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin Lozan Antlaşması'nı geçesiz kıldığı yolundaki Yunan tezini ortaya sürüyor. Bu teze göre, Lozan Antlaşması'nda, Doğu Ege Adaları'nın silahsızlandırılmasına ilişkin **"Boğazlar Statüsü"** maddesi, Montreux Sözleşmesi'yle iptal edilmiş oluyor ve böylece Doğu Ege adalarının **"tümüyle silahsızlandırılması"** zorunluğu da ortadan kalkıyor.

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin broşüründe anlatılan Türk görüşüne göre, Montreux Boğazlar Sözleşmesi yalnızca Türkiye'nin boğazlar rejimini düzenlemiş ve adaların durumunda herhangi bir değişiklik yapmamış bulunuyor. "Ege'de Gerçekler" broşürü, 1947 Paris Antlaşması'yla İtalya'nın 12 Adaları Yunanistan'a verdiği bu antlaşmanın da **"12 Adalar silahsızlandırılacak ve öyle kalacak"** şeklinde bir madde içerdiğini vurguluyor.

Broşür şöyle devam ediyor: **"Adaların Türkiye tehdidine karşı silahlandırıldığı yolundaki Yunan iddiaları, gerçeklerin çarpıtılmasına dayanmaktadır. Hatta, tehdide karşı savunma önlemleri alması gereken ülke, adaların silahsızlandırılması ilkesine uymayan Yunanistan karşısında Türkiye'-**

Yunan gazetecileri, Ege'de bunalımın doğuşunu, Türkiye'nin 1973'te Ege politikasını radikal biçimde değiştirmesine bağlıyor. Türk tezine göreyse, Ege'de bunalımın kaynağı, Yunanistan'ın adaları "Türk tehdidi" iddiasıyla silahlandırması.

dir. Vurgulamak gerekir ki, Yunanistan, Doğu Ege'deki adalarını silahsızlandırma yükümlülüğü altındayken, Türkiye'nin anakara topraklarında silahlanmasını engelleyen hiçbir yükümlülüğü yoktur."

BUNALIMIN DOĞUŞU

"Ege'de Gerçekler", Ege bunalımının doğuşunu, Yunanistan'ın adaları "Türk tehdidi" iddiasıyla silahlandırmasına bağlıyor. Broşüre göre, Doğu Ege'deki adalar konusunda Türk ve Yunan hükümetlerinin tavırları şöyle:

"Yunanistan'ın tavrı: **Yunanistan, 1964'te bu adalara askeri birlikler yerleştirdi, sürekli üsler kurdu. Askerileştirme için gerekçe,** 'Türk tehdidi' **olmuştu.**

Türkiye'nin tavrı: **Doğu Ege adalarının Anadolu yarımadasına yakınlığı ve güvenlik kaygıları, adaların statüsünü belirlemede başlıca faktörler oldular. Geçmiş, bu kaygıların geçerliliğini kanıtladı: Birinci Dünya Savaşı sırasında Limni Adası'nın Çanakkale Boğazı'na saldırı üssü olarak kullanılması ve Yunan hükümetinin adaları silahlandırarak saldırgan politikası."**

Atina'da yayınlanan "Ege'de Tehdit" adlı broşür, bunalımın doğuşunu 1973 yılında, Türkiye'nin Ege politikasında meydana gelen **"radikal değişikliğe"** bağlıyor. "Ege'de Tehdit"e göre, Türkiye o tarihte **"ilk kez açıkça ve resmen yayılmacı eğilimlerini belirtti. Ön Yunan adaları, Yunan kıta sahanlığı, hava sahası ve karasularında olaylar yarattı."**

Atina Gazeteciler Cemiyeti'nin broşürü bu konuyu şu ifadelerle ele alıyor:

"1973 yılının 1 kasımında yayımlanan Türk hükümeti gazetesinde (Resmi Gazete) yer alan bir haritada, Türk hükümetinin Türk Petrol Şirketi'ne (TPAO) Ege'de araştırma yapma yetkisi verdiği alanlar gösteriliyordu. Böylece Türk hükümetince çoğunluğu Yunan alanlarından oluşan bir harita basılıyor ve kuzeydoğu kıta sahanlığı göz ardı ediliyordu."

"29 Mayıs 1974'te (İstanbul'un Fethi'nin yıldönümü) Türk sismik araştırma gemisi Çandarlı, Ege'de araştırmaya gönderildi. Bu, Türkiye ile Yunanistan arasında gerginliğe yol açtı. Gerginlik, kısa bir süre sonra Kıbrıs'ın işgaliyle ikinci plana itildi. Türk hükümeti işgalden iki gün önce de aynı şirkete yine Yunanistan'a ait güneydoğu bölgesinde araştırma yapma lisansı vermişti."

"1976 yılında, Türk petrol arama gemisi Hora, iki ülke arasındaki ilişkileri tırmandırmak amacıyla kasten araştırmaya gönderildi. Yunanistan, tüm bu kışkırtmaları yasal olmadıkları gerekçesiyle kınadı. Ankara'ya protestolar çekildi, konu Lahey

Kapak: Limni'den görüntüler

Ege'de sorun ne?

Uluslararası Adalet Divanı ve BM Güvenlik Konseyi'ne götürüldü. Türkiye, görüşmeyi kabul etti. Ama görüşmeler sonuçsuz kaldı. Böylece soruna yasal bir çözüm bulunamayacağı anlaşıldı."

SORUN TEKNİK Mİ?

"Ege'de Tehdit" adlı broşür, bunalımın doğuşunu böyle anlattıktan sonra, **"Türk hükümetinin Ege'de yasal haklar iddia etmediğini, çünkü böyle bir hakkı olmadığını"** belirtiyor ve sorunun kıta sahanlığı ya da benzeri teknik sorunlar olması halinde bunların kısaca çözümleneceğini söylüyor. Broşürdeki yazı şöyle sürüyor: **"Türkiye, tam tersine kıta sahanlığı sorununu, Yunan topraklarında egemenlik iddialarına bir gerekçe olarak kullandı. Başlangıçta sorunun teknik olduğunu belirtti, ancak politikasını değiştirerek sorunu siyasi bir sorun haline çevirdi. Adaların bir kenara bırakılmasını ve tüm sorunun, ta baştan, Ankara'ya göre Yunanistan'a ait olan, ama paylaşılması gereken bir alan üzerinde Türk-Yunan anlaşmazlığı olarak konması gerektiğini belirtti. Başka bir de-**

Yunan görüşüne göre, Türk hükümeti, Ege'de yasal hak iddiasında bulunmuyor, çünkü zaten böyle bir hakkı yok ve Ankara, Ege sorunlarını, Yunanistan'a ait olan, ama paylaşılması gereken bir alan üzerindeki anlaşmazlıklar haline getirme çabasında.

yişle, Ankara, Ege'nin paylaşılmasını istiyordu. Böyle bir isteği açıkça söyleyemeyeceği için de, Yunan adalarının kıta sahanlıklarını göz ardı ederek, Ege deniz yatağının bölünmesini önerdi."

KITA SAHANLIĞI

Kıta sahanlığı böylece, Ege bunalımının önemli kaynaklarından biri olarak ortaya çıkıyor.

"Ege'de Gerçekler" adlı broşüre göre, kıta sahanlığı sorunu iki temel ilke çerçevesinde incelenmeli: Uluslararası hukukun kıta sahanlığını, anakaranın su altında, karasularının da ötesine uzanan doğal uzantısı olarak tanımlaması. Yine uluslararası hukuka göre kıta sahanlığının, tüm sonuçlar değerlendirilerek, eşit bir çözüme ulaşılması amacıyla anlaşma-görüşmelerle sınırlandırılması.

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin broşürü, kıta sahanlığı sorununda Türk ve Yunan hükümetlerinin durumlarını şöyle belirtiyor:

Yunanistan: **Adalar nedeniyle, Yunanistan tüm Ege kıta sahanlığına sahip olmalı. Sonuç olarak, Türkiye ile görüşecek herhangi bir konu yok ortada.**

Türkiye: **Türk toprakları, doğal uzantı kavramıyla batıya doğru uzanmalı. Anadolu yarımadasının bu sualtı uzantısı, uluslararası hukukun da belirttiği gibi, anlaşmalar yoluyla sınırlandırılmalı. Türkiye, uluslararası hukukun bir anlatımı olan bu görüşe bağlı kalmaktadır."**

Broşür, "Kıta Sahanlığı" başlığı altında yayımladığı bu bölümde, **"sorunun anlaşılması için Ege'de meydana gelen gelişmeleri kronolojik olarak"** sıralıyor. 1960'lardan itibaren Yunanistan'ın Ege kıta sahanlığında sondaj dahil çeşitli araştırmalar yaptığını, Türk gemileri benzer araştırmalara başladığında, Atina'nın BM Güvenlik Konseyi ve Lahey'e başvurduğunu belirtiyor. Ardından, Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nın 1976 yılında aldığı, **"sorunun çözümü için Türk-Yunan görüşmesi gerekli"** şeklindeki karar hatırlatılıyor ve bu kararın **"Yunanistan için yenilgi"** anlamına geldiği belirtiliyor.

1976 kasımında, Türk ve Yunan yetkililerinin Bern'de Ege kıta sahanlığı görüşmelerine oturdukları, amacın kıta sahanlığının anlaşma yoluyla sınırlandırılması olduğu kaydediliyor.

1981 yılına kadar süren görüşmelerin 1981 yılında yapılan Yunanistan seçimlerine kadar sürdüğü ve bu diyalogun **"bir sonuç getirmese de iki ülke arasındaki gerginliği azalttığı"** vurgulanıyor.

Broşür, kıta sahanlığı sorununun yeniden alevlenmesiyle ilişkili olarak 1981 seçimleriyle iktidara gelen PASOK hükümetini suçluyor:

"Andreas Papandreu hükümeti, Güvenlik Konseyi ve Bern Antlaşması'nı dikkate almayarak, bu görüşmeleri durdurdu. Dahası, Türk anakarasıyla Yunan adaları arasında hayali bir çizgi çekerek kıta sahanlığını tek yanlı olarak belirledi."

ATİNA'NIN GÖRÜŞÜ

Atina, kıta sahanlığı konusundaki iddialarını 1958 yılında Cenevre'de imzalanan

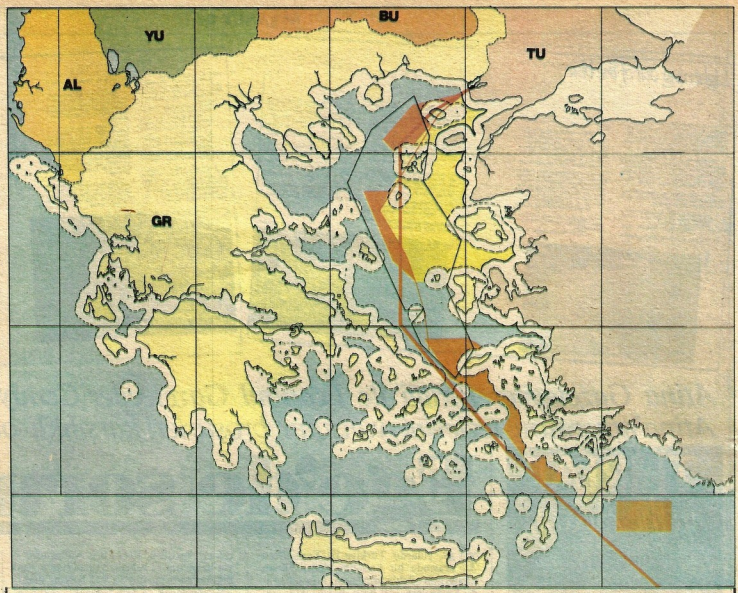

TPAO'nun araştırma yapacağı açıklanan bölge 1 Kasım 1973
18 Temmuz 1974'te Türkiye'nin araştırma hakkı iddia ettiği bölge.
1-25 Eylül 1976 tarihleri arasında SISMIK-1'in araştırma yaptığı bölge.
Türkiye'nin hak iddia ettiği hava sahası.
Türkiye'nin iddia ettiği şekliyle Türk-Yunan sınırı.

Ege'de Türk tehdidi ve Yunan haktarı

Türkiye kıyıları ile Yunan adaları kıyılarının ortasından geçen hatta ilişkin Türk iddiaları. Türkiye haritadaki bölgelerde egemenlik iddia ediyor. (Kaynak, 1958 Cenevre Anlaşması). Ayrıca 1973 kasımında ve 1974 temmuzunda Türkiye tarafından tek taraflı ilan edilmiş kıta sahanlığı sınırları gösteriliyor. Tek yanlı ilan, Ege'deki Yunan adalarının kıta sahanlıklarını göz önüne almamış. MTA Sismik-I araştırma gemisinin 1-25 Eylül 1976 tarihleri arasında araştırma yaptığı bölgelerde gösteriliyor.

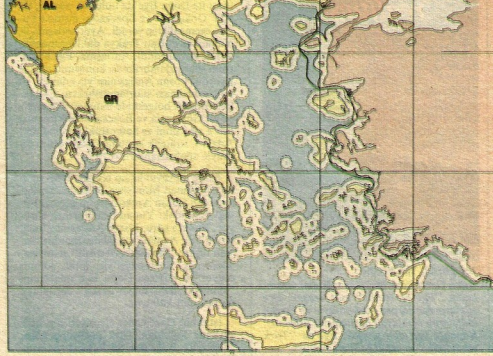

6 MİLLİK KARASULARI
FIR HATTI

Ege'de 6 mil[illegible] ve sınırlar. Haritada Uçuş Avrupa - Akdeniz Bölgesel Havacılık Konferansı tarafından çizilmiş FIR hattı gözüküyor. (Bu ve yukarıdaki büyük harita Yunan broşüründen.)

1 1832-1881 arası Yunanistan.
Yunanistan, bağımsızlıktan ve Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan sınır anlaşmalarından kısa bir süre sonra, 1864 yılında, Yedi Adaları İngiltere'den aldı. (Haritalar ve harita-atları İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin broşüründen.)

3 1912 ve 1913 Balkan Savaşları sonrasında.
Bir yıl içinde, 1913 sonuna kadar Yunanistan, topraklarını iki katına çıkarıyor.

anlaşmaya dayandırıyor. Türkiye'nin imzalamadığı bu anlaşma, adaların da kıta sahanlıkları olduğunu belirtiyor. Yunan tezinin dayandığı Cenevre Antlaşması'nın maddeleri şunlar:

Madde 1, a) Kıta sahanlığının tanımı: Kıyıya bitişik anakaranın su altında uzanan, karasularının ötesinde 200 metre ya da doğal kaynakların araştırılmasına imkân verecek derinlikte olan bölgeler. b) Aynı özelliklere sahip, adalara bitişik bölgeler.

Madde 6, 1) Kıyıları karşı karşıya bulunan iki ülkenin kıta sahanlıkları anlaşmalar yoluyla belirlenir. Anlaşmaya varılamaması halinde, özel koşullarla bir sınır belirlenemiyorsa, sınır, iki ülke toprağının en yakın noktaları arasından geçen bir orta çizgidir.

Yunan tezi, birinci maddeden yola çıkarak, Yunan kıta sahanlığının anakaranın bölünmez bir bütünü olduğunu, çünkü Ege Denizi'nin Yunan karasularının dışında bile derin olmadığını ve modern araç gereçlerle araştırma yapılmasına imkân verdiğini belirtiyor. Bu teze göre, Türk kıta sahanlığı Yunan adalarının kıta sahanlıklarının bittiği yerden başlıyor. Yunan adalarının dışında Türk kıta sahanlığı yok.

Cenevre Antlaşması'nın 6. maddesine göre de, Türk kıta sahanlığı Türk kıyılarıyla Yunan adaları kıyıları arasında yer alan bölgenin, ancak yarısına kadar uzanabiliyor.

DOĞAL KAYNAKLAR

"Ege'de Tehdit", karasuları dışında, açık denizlerde bilimsel araştırma yapılmasının serbest olduğuna, bunun Cenevre Antlaşmasında da belirtilmiş olduğuna değiniyor. Bir ülkenin başka bir ülke kıta sahanlığında araştırma yapması, Cenevre Antlaşması'nda, ülkenin onayına bağlanmış. Onay olmadıkça, ya da amacın bilimsel olduğu kanıtlanmadıkça, araştırma yapılamayacağı belirtiliyor. Ege'nin büyük bir bölümünü kıta sahanlığı olarak kabul eden Yunan tezi Cenevre Antlaşması'na dayanarak, Türkiye'nin yapacağı araştırmalar için izin alması gerektiğini belirtiyor.

"Ege'de Gerçekler" ise, **"açık denizlerde araştırma yapılmasını normal koşullarda tümüyle serbest bırakan"** Cenevre Antlaşması maddesini hatırlatıyor ve Yunanistan'ın **"araştırma için onay gerekir"** görüşünün, bu maddeye tümüyle ters düştüğünü ileri sürüyor.

HAVA SAHASI VE FIR HATTI

Ulusal hava sahaları, uluslararası hukuk kurallarına göre ülkenin toprakları ve ka-

2 Yunanistan: 1881 İstanbul Antlaşması.
1878 Berlin Konferansı sonrası büyük devletlerin artan baskısıyla Larissa dahil

4 1923 Lozan Antlaşması.
Yunanistan'ın 1919-1922'de yenilmesine rağmen, Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye, Yunanistan'ın Batı Trakya'daki egemenliğini kabul ediyor, Gökçeada ve Bozcaada dışındaki Doğu Ege adalarını Yunanistan'a veriyor.

5 Yunanistan'ın bugünkü sınırları.
II. Dünya Savaşı sonunda 12 Adalar üzerindeki egemenlik hakkı Yunanistan'a veriliyor.

Ege'de sorun ne?

rasıları üzerindeki alanı kapsıyor. 1944 yılında imzalanan Chicago Uluslararası Sivil Havacılık Antlaşması'nın ilgili maddeleri şöyle:

Madde 1) Egemenlik. Her ülke toprakları üzerindeki hava sahasında tam bir egemenliğe sahiptir.

Madde 2) Hava sahası, ülkenin toprakları ve karasularının üzerinde yer alan hava sahasıdır ve ülkenin bu hava sahası üzerinde egemenlik, koruma ve manda hakları vardır.

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin broşüründe gerginliğin artışında Papandreu hükümetinin başa geçmesinin özel rolüne işaret ediliyor.

İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin yayımladığı broşür, FIR hattı konusunda, Yunan tezinin 6 millik karasularına rağmen, 10 millik bir hava sahası iddiasını içerdiğini belirtiyor. Yunan hava sahası iddiaları, Türkiye ve diğer ülkeler tarafından kabul edilmiyor, yalnızca 6 millik hava sahasının geçerli olduğu belirtiliyor.

Broşür, Ege'de hava sahasına ilişkin ikinci bir sorunun FIR hattı olduğunu kaydediyor. FIR (Uçuş Haber Bölgesi) teknik bir konu. Uçuş sırasında, hava sahalarından çıkarak başka ülkenin anlaşmalarla belirlenmiş FIR hatlarını geçen uçakların uçuş rotalarını bildirmeleri anlamına geliyor. Sivil uçaklar için geçerli bir kural.

"Ege'de Gerçekler", Yunan hükümetinin Türk hükümetini FIR hattını ihlal etmekle suçladığını ve bu suçlamayı askeri uçakların uçuş rotalarını bildirmemelerine dayandırdığını söylüyor. 1944 Chicago Antlaşması'nda askeri uçaklara ilişkin bir madde yer almıyor.

"Ege'de Tehdit" broşürüne göreyse, askeri uçaklar uluslararası hava sahasında uçarken, ya da gözetleme gibi faaliyetlerde bulunurken, FIR hattına girdikleri hükümete rotalarını haber vermek durumundalar. Böylece uluslararası hava sahasında uçan ve FIR sorumluluklarını yerine getirmeyen askeri uçaklar, Atina'ya göre FIR hattını ihlal etmiş sayılıyorlar.

YENİ DARBE

Atina Gazeteciler Birliği broşürü, Türkiye'nin 1974 ağustosunda yayımladığı NOTAM 714 için, **"Türkiye bu kararla, Ege'nin batısına yayılmaya ve Atina'nın FIR hattını ihlal etmeye çalıştı"** diyor. Türkiye'nin bu **"yasal olmayan ve tepeden inme"** kararıyla, Ege'deki Yunan haklarını çiğnediğini ve Semadirek, Limni, Midilli, Agios Efstratios, Psara, Antipsara, Çoş, Icaria ve 12 Adalar üzerinde egemenlik kurmaya çalıştığını belirtiyor.

Broşür, NOTAM 714 ile Türkiye'nin Ege üzerindeki tüm uçuşları denetlemeye çalıştığını da kaydediyor. Bu durum karşısında, Yunanistan'ın bir karşı NOTAM'la Ege'yi tehlikeli bölge ilan etmekten başka çaresi kalmadığını belirten broşür, karşılıklı NOTAM'larla ortaya çıkan gerginliğin Ege'deki uçuşları etkilediğini, ticari uçakların Ege hava sahasını kullanmamaya başladıklarını kaydediyor.

NOTAM bunalımı, Türkiye'nin 714 nolu NOTAM'ını kaldırdığını açıklamasıyla sona erdi. Türkiye NOTAM'ı kaldırırken, bunu bir iyiniyet jesti olarak yaptığını açıklamıştı. Broşüre göreyse, NOTAM'ın kaldırılmasının asıl nedeni, Türkiye'nin bu girişimden beklediği sonucu elde edememesi olmuştu.

DERLEYEN *SELAHATTİN ERKANLI*

Ege'de karasuları

Haritalarda, Ege'deki karasularının 6 milden 12 mile çıkartılması halinde meydana gelecek değişiklik gösteriliyor. 6 mil sınırında (bugünkü sınırlar) Türkiye Ege'nin karasuları Ege Denizi'nin yüzde 7.46'sını, Yunan karasuları yüzde 43.7'sini oluşturuyor. 6 milde açık denizlerin oranı ise yüzde 48.85. Karasularının 12 mile çıkartılması halinde Türk karasularının oranı yüzde 8.76'ya çıkarken, Yunan karasularının oranı yüzde 71.53'e ulaşıyor. 12 milde açık denizlerin oranı yüzde 19.71'e düşüyor.

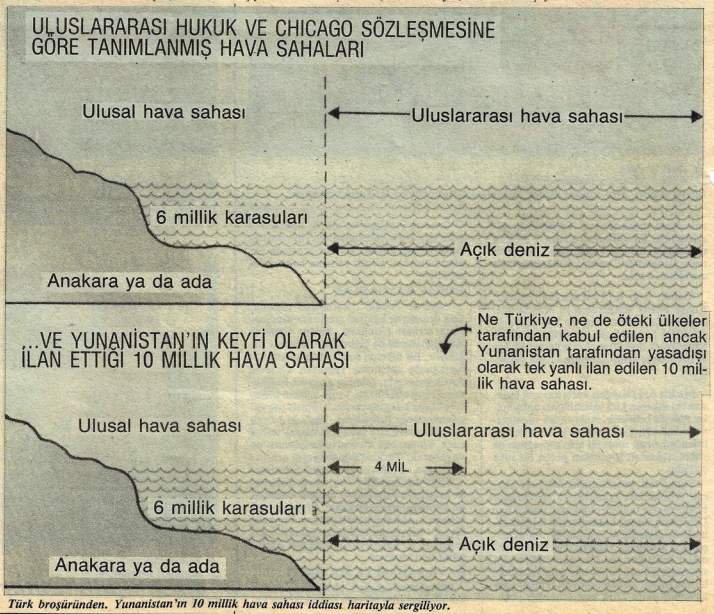

Türk broşüründen. Yunanistan'ın 10 millik hava sahası iddiası haritayla sergiliyor.

AET'ye tam üyelik: Birkaç 20 yıl daha mı?

MURAT KÖPRÜ

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) arasında bir ortaklık kuran Ankara Antlaşması'nın yürürlüge girişinin 20. yıldönümünde AET'yle ilişkiler ilginç bir manzara oluşturuyor: Bir yanda, **"AET'yi önemsemiyoruz"** dedikten birkaç gün sonra **"AET'ye üyelik başvurusunun tam zamanıdır"** açıklamasını yapan bir Türk Başbakanı, diğer yanda Türkiye'nin tüm üyelik başvurusunun sözünü bile etmek istemeyen bir Avrupa...

Ortaklığın yirminci yılı nedeniyle yapılan açıklamalar, düzenlenen seminerler ilginç bazı noktaları ortaya koydu. Öncelikle, yirmi yılın değerlendirmesini yapan hemen hemen herkes ilişkilerin bir türlü istenen temele oturtulamadığını kabul ediyor.

Türkiye-AET ilişkilerinin bir türlü istenen temele oturtulamadığını herkes kabul ediyor. Ama daha önceleri bundan iki tarafı da sorumlu tutan çevreler, şimdi topu daha çok AET'ye atıyor.

Özellikle son yıllarda bu ilişkilerin kopma noktasına gelmiş bulunması nihai hedef olarak AET'yle bütünleşmeyi seçmiş çevreleri oldukça rahatsız ediyor. Daha önceleri ilişkilerin rayına oturamayışından her iki tarafı da sorumlu tutma eğiliminde olan bu çevrelerin giderek **"kabahati"** AET'ye atan bir yaklaşım içine girdikleri de gözden kaçmıyor.

Bazı endişeler, bazı problemler

AET'ye giden yolu mümkün olduğunca kısaltmaya çalışan uzman kuruluş İktisadi Kalkınma Vakfı yöneticilerinin bile sabrı taşmış gibi. Vakıf Başkanı **Asım Kocabıyık**'ın sözleri bunun kanıtı: **"Bugün bu safhada Ortak Pazar'la Türkiye arasında tam üyeliğe giden yolda bazı endişeler ve problemler olduğu gözlenmektedir. Bunlardan birisi, topluluğun ortak üyelik statüsüne verdiği değeri giderek azaltmasıdır. Nerede ise tam üyelik hedefine yönelik bu anlaşmalar basit ticaret anlaşmaları seviyesine indirilmekte ve üçüncü ülkelerle yapılan anlaşmalara benzer hale getirilmektedir. Diğer bir konu da Avrupa'da bazı çerçevelerden Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmesini arzu etmeyen seslerin gelmesidir. Ayrıca Avrupalı politikacılar Türkiye'nin potansiyelini ve sorunlara care bulurluğunu takdirle beraber hata ediyorlar."**

Benzer şekilde Türkiye AET Karma Parlamento Komisyonu Türk tarafı Başkanı **Aycan Çakıroğulları**'nın, **"12 Eylülle birlikte ilişkilerde ortaya çıkan kopukluk, uçuruma dönüşmek üzeredir. AET'nin olumsuz tutumunu sürdürmesi halinde ilişkilerde beklenmeyen gelişmelerin meydane gelebileceğini unutmamak gerekir,"** diyerek topu AET'ye atmaya da bunu gösteriyor.

Yine de niyet sürüyor

İlişkilerdeki bu gerginliğe rağmen, sınai kesimin AET içinde yer alma niyetinin sürdüğü de gözden kaçmıyor. Daha önceleri Avrupa'yla bütünleşme konusunda oldukça çekimser davranan ve sürekli olarak **"AET'ye girersek sanayimiz mahvolur mu?"** sorusunu soran sınai kesimde bugün daha fazla kendine güven içeren bir bakış açısının yerleşmeye başladığı söylenebilir. Sınai kesimin önde gelen sözcüleri, 24 Ocak Kararları çerçevesinde başlatılan serbest piyasa ve dışa açılma politikasının AET'ye katılmayı kolaylaştıracağı görüşünü taşıyorlar. Bu konuda en yetkili ağızlara kulak verelim:

Turgut Özal (Başbakan) — Ekonomimizde liberalleşmeye yönelik dört yılı dolduran uygulamadan elde edilen sonuçlar, ekonomimizin ve sanayimizin büyük ölçüde dış rekabete açılmış olarak AET gibi bir ekonomik bütünleşme içinde yer almaya çok daha hazır duruma gelmiş olduğunu göstermektedir.

Mehmet Yazar (Türkiye Odalar Birliği Başkanı) — Memleketimizin AET ile bütünleşmesinin yararlarının geçmişe nazaran daha da arttığı inancındayım. Türkiye 1980'den sonra yaptığı hamleler ve geçmişten edinilen tecrübelerle kendisini yenilemeyi başarmış ve güvenini arttırmıştır. Türkiye'nin dışa açılmada atacağı her yeni adım onu AET'ye biraz daha yaklaştıracaktır.

İbrahim Bodur (İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı) — Türk Sanayii AET ile entegrasyonda önemli bir problemle karşı karşıya kalmayacaktır. Ülkede son 5 yıldır uygulanan ekonomik politikaya özellikle sanayi kesimi uyum sağlamıştır. Sadece bu gelişme başlangıçta sıkıntılar olsa bile ülkemizin AET ile uyum sağalayacağını kanıtlıyor.

Avrupa, Türkiye'ye muhtaç?

Ortaklığın 20. yıldönümünün AET'ye bakışa getirdiği yeniliklerden birini de **"AET'nin Türkiye'ye muhtaç olduğu"** tezi oluşturuyor. Açıklamaların çoğunda Türkiye'nin Ortadoğu'yla olan bağının bunu gerekli kıldığı görüşü hâkim. İKV'nin önceki hafta düzenlediği seminerde söz alan konuşmacıların özellikle bu noktaya eğildikleri dikkati çekti. TOB Başkanı Mehmet Yazar, **"AET aradığı yere ulaşmak için Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu mutlaka anlatacaktır. Avrupalı dostlarımız, Türkiye'siz bir Avrupa olmayacağı firkini içlerine sindirmek zorundadırlar. Batı camiasıyla İslam Dünyası arasında değerli bir**

Ortaklığın 21. yılına girilirken AET'ye katılmama yanlılarının seslerinin hiç duyulmayışı, ilginç bir gelişme. AET'ciler rakipsiz top koşturuyorlar.

köprü ve özellikle Ortadoğu'da güçlü ve güvenilir barış unsuru olan Türkiye, dünyada layik olduğu yeri mutlaka alacaktır" derken, hükümet adına konuşan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Ekonomik İşler Yardımcısı Büyükelçi **Mustafa Akçin** de benzer sözler ediyordu:

"Portekiz ve İspanya'nın AET'ye tam üye olmasıyla topluluğun Akdeniz boyutunun daha da önem kazanacağı bir vakıadır. Haliyle bu sürecin ancak Türkiye'yi de içine almasıyla tabii sınırlarına ulaşacağına inanıyoruz. Türkiye'nin aynı zamanda bir Ortadoğu boyutu da bulunan bir Avrupa ülkesi olarak topluluğa getireceği katkılar vardır."

Büyükelçi Akçin biraz daha ileri giderek Avrupa'nın Türkiye'ye kültürel açıdan da ihtiyacı olduğunu öne sürüyor ve **"Türkiye, Batı Avrupa insanının kültürüne getireceği yeryenli boyutla da bölgemizde ve dünyada barış ve güvenlige katkıda bulunacaktır"** diyordu.

Değişmez gündem maddelerinden biri de Yunanistan sorunuydu. **"AET'nin bu küçük parmağı, yumruğa (Türkiye'ye) karşı kullanmaktan vazgeçmesi gerektiği"**nden, **"Yunanistan'ın AET'yi kullandığı"**na kadar bir dizi görüş çeşitli nitanslar altında savunuldu. Bu arada, AET'ye katılma sorununun ekonomik olmaktan çok politik olduğu, bunun da bütün Batı dünyası çerçevesinde düşünülmesi gerektiği vurgulandı. Bu konuda en ilginç görüşler eski Dışişleri Bakanlarından şimdiki MDP milletvekili **Kâmran İnan**'dan geldi:

"Bizim dostlarımız, savunma başka, ekonomi başka, Avrupa Komisyonu başkadır diyorlar. Ancak bunlar bir bütündür. NATO'da sana fevkalade itibar edilecek, diğer yanda Strasbourg'ta suçlu sandalyesine oturtulacaksın. Olmaz böyle şey. Avrupa Komisyonu'nda Türkiye hakkında söylenenleri duydukça tüylerimiz ürperiyor. İttifakla itham bir arada gitmez. AET'nin bir üyesinin topluluğu araç olarak kullanmasına karşıyız. Avrupa mahalle kavgasıyla uğraşmaktan vazgeçsin. Komşumuzu sükunete davet etsin. Ege sıcak, barış dolu bir denizdir. Ama derindir. Burada yüzmeye kalkan boğulabilir."

Ortaklığın 21. yılına girerken AET-Tür-

Eskiden "AET'ye girersek sanayimiz mahvolur mu?" sorusunu tekrarlayıp duran sınai kesimde, şimdi daha fazla kendine güven içeren bir bakış açısının yerleşmeye başladığı gözleniyor.

kiye ilişkileri konusunda çok önemli bir gelişmeye de işaret etmek gerekiyor. O da, AET'ye girmeme yanlılarının seslerinin hiç çıkmamış olmasıdır. Görünen o ki, **"AET'siz girilmelidir"** diyenler şimdilik alternatifsiz bir alanda top koşturuyorlar. AET yanlılarının yaptıkları açıklamalarda sorunu **"milli tercih"** olarak koymaya devam ettikleri gözlendi. İKV Başkanı Asım Kocabıyık, **"Türkiye'nin 1959'da Ortak Pazarla ilişkiye girmesi 150 yıldır devam eden batılılaşma hareketinin bir halkasıdır. Büyük Atatürk tarafından çizilen yolda Türkiye'nin Batı toplumu içinde yer alma kararının tabii bir neticesidir. Bu tercih Türkiye'nin milli bir politikası olmuş ve her devirde teyit edilmiştir"** derken Prof. Dr. Orhan Oğuz da **"AET ile ilişkilerimiz 20. yılını doldurmuş, birçok Cumhuriyet hükümetleri topluluklu ilişkilerin devam edeceğine, geliştirileceğine programlarında yer vermişlerdir. Bu nedenle, Türkiye'nin AET ile bütünleşmesi adeta bir milli politika haline gelmiştir"** diye konuştu. Bu bütünleşme isteklerine karşın bütünleşmenin süresi konusunda hiç kimse bir öngörü bile yapamıyor. Büyükelçi Mustafa Akçin'e göre **"Gelecek 20 yıl için çok daha iyimser bir tablo çizmek için her türlü neden mevcuttur."** Ama yalnızca **"daha iyimser bir tablo"** ve **"gelecek 20 yıl"** için... Tam üyelik için birkaç 20 yıl-daha beklemek mi gerekecek?

Ankara Anlaşması ve AET'yle ortaklığın hikâyesi

Türkiye, AET'nin kuruluşundan 1,5 yıl sonra ve hemen Yunanistan'ın ardından 31 Temmuz 1959'da üye olmak üzere Topluluğa başvurdu ve yapılan uzun görüşmelerden sonra 12 Eylül 1963'te, ileride *"tam üyeliği"* öngören bir Ortaklık Anlaşması imzaladı. Bu anlaşma bütün üye ülkelerin ve Türkiye Parlamentosunun onayından sonra, bundan tam 20 yıl önce, 1 Aralık 1964'te yürürlüge girdi.

Türkiye imzalamış olduğu Ankara Anlaşması ile, tam üyeliğe üç aşamalı bir ortaklık sonunda ulaşmayı öngörüyordu:

Hazırlık Dönemi

Aşamaların ilki, Türkiye'nin bir sonraki karşılıklı yüklenimler dönemine hazırlanabilmesi için tek yanlı ödünler sağladığı "Hazırlık Dönemi"dir. Bu dönem anlaşmada 5 yıl olarak öngörülmüş ancak 9 yıl sürmüştür (1964-1973). Hazırlık Döneminin ödünleri ticari ve mali ödünlerdir. Ticari ödünler, tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık olmak üzere dört ana ihraç ürününe Topluluk pazarlarında sürüm kolaylığı sağlamayı öngören tam, ya da kısmi gümrük bağışıklıklarından oluşmuştur.

Mali ödün, Türkiye'nin altyapı ve sınai projelerini için Topluluk tarafından uygun koşullarla kaynak sağlanması biçiminde gerçekleştirilmiştir. Bu ödün bir mali protokol çerçevesinde sağlanmıştır.

Geçiş Dönemi:

Ortaklığın ikinci dönemi, Türkiye'nin de yüklenim üstlenebilecek güce eriştiğinin anlaşılmasından sonra girilen Geçiş Dönemi'dir. Bu dönemde Türkiye ile Topluluk arasında bir Gümrük Birliği kurularak-tarım kolu hariç- malların serbest dolaşımına yönelinmekte, nihayet politikaların yaklaştırılması için bir seri önlem öngörülmektedir.

Topluluk'la Türkiye arasında 1963'te Ankara Anlaşmasıyla kurulan ve 1973'te Katma Protokol'ün yürürlüge girdiği 1 Ocak 1973'te başladığına göre normal olarak 1 Ocak 1985 tarihinde son bulmaktadır.

Son Dönem:

Son Dönem adı verilen üçüncü dönem, ekonomi politikalarının yaklaştırılmasının ve serbest dolaşım işlemlerinin sonuçlandırılmasının yapılacağı dönemdir. Türkiye, normal olarak, bundan sonra son aşamaya yönelecek ve son hedefe ulaşabilecektir. Bununla birlikte Türkiye tam üyelik başvurusunda bulunabilmek için, ortaklığın öngördüğü bütün önemlerden geçmesi zorunlu değildir. Türkiye'nin her zaman, Topluluğu kuran Roma Anlaşmasının katılma maddesine (Md. 237) dayanarak başvuruda bulunması mümkündür. Türkiye ile aynı statüde bulunan Yunanistan da böyle yapmıştır. İspanya ve Portekiz için izlenecek prosedür de budur.

Karl Popper: Özgürüz!

Yüzyılımızın ön etkili düşünürleri arasında yer alan Avusturyalı-bilim ve siyaset felsefecisi Sir Karl R. Popper (1902-) ile yapılan bir söyleşi geçenlerde Fransız dergisi Le Nouvel Observateur'de yayımlandı. Ünlü düşünürün siyaset üzerine görüşleri hakkında çok iyi bir fikir veren bu ilginç söyleşiyi aktarıyoruz.

Ufak tefek adam ziyaretçilerini büyük bir zerafetle karşılıyor. Londra'dan 50 km. uzakta, Buckinghamshire'deyiz. Karl Popper burada, bu tam deyimiyle bir kartpostal dekorunu andıran yörede yaşıyor. Gerçek yapıtı saydığı bilim felsefesi çalışmalarının ve üne kavuşmasının onların gölgede bırakan iki politik kitabın yazarı olan 82 yaşındaki düşünür, evin bir ucundan öteki ucuna konuşturarak kahve ve bisküvi ikram etmeye çabalıyor... İngilizcesinde hâlâ Viyana'dan yankılar var, Viyana, yani annesinin müzisyenlik yaptığı şehir...

— Felsefeyi seçtiniz ama, Viyana doğumlu olarak, bir çeşit aile mirası yoluyla müzisyen de olabilirdiniz. Pişmanlık duyuyor musunuz?

POPPER — Gençken müzisyen olmak istiyordum. Böylece, dönemin modern müziğini öğrendim. Schönberg çevresinin müdavimiydim. O tür müziği öğrenmek ve sevmek için elimden geleni yaptım. Oysa, bu çaba müzik akademisinin dinsel müzik bölümüne girmek üzere o tür müzikten büsbütün yüz çevirmeme yol açtı.

— Schönberg'in müziğini sevemediniz mi?

POPPER — Hayır. Schönberg'i de, yapıtlarını da yakından tanıdım. "Kammersymphonie" ile "Pierrot Lunaire" gibi parçalarını ezbere bilirdim o sıralar. Hatta provalara da katılmıştım. Bu yapıtların belli bir düzeyin üstünde olduklarını teslim etmek zorundayım. Gene de, onları şeytan işi sayıyorum biraz. Özellikle de "Pierrot Lunaire"i.

— Şeytan işi mi?

POPPER — Evet, çünkü Schönberg'in müziği, pis ve tiksindirici bir dünyada yaşanıldığına bizi inandırmak isteyen bir bakış açısından kaynaklanıyor... Zaten, müzik ile doğrudan ilişkimi çabucak kestim...

— Fransa'da "Açık Evren" adlı kitabınız yayımlanacak bugünlerde. Bu "açıklık" kavramını bize biraz açıklar mısınız?

POPPER — Bilimsel determinizmin lehine olan bütün kanıtların geçersiz kılınabileceğini göstermek istiyordum. Bu gibi konularda kanıtlama yapılamaz, ama yanlış savlar çürütülebilir. Antik çağdan bu yana, determinizmin lehine bir hayli sav ileri sürüldü. Ama bana öyle geliyor ki, bunların hepsinin geçersiz olduğu gösterilebilir. Bu, determinizmin tersinin, yani endeterminizmin geçerli olduğunu gösterir demiyorum. Ama bu en azından, sağduyumuz bize özgür olduğumuzu söylerken; determinist savların özgürlüğümüzün tamamen hayal ürünü olduğunu bize kabul ettirmek için zihnimize yaptığı baskıyı reddetmemizi sağlıyor. Evet, biz özgürüz. Ve evren açıktır. Ama burada bir şey eklemek isterim: Nedenselci teoriler inşa etme konusunda çok güçlüyüz. Oysa bu teoriler bizim kendi icadımızdır. Onları üzerine bir ağ gibi atıp yakalamak istiyoruz dünyayı. Bir kere, dünyayı bütünlüğüyle ağımıza alamayız; çünkü ağlarımız hiçbir zaman yeterince büyük olmayacaktır. Ayrıca bu ağları kendimiz yapıyor olusumuz, determinizmin lehine değil, yaratıcı yanımız lehine bir olgudur.

— "Açık Toplum ve Düşmanları" adlı kitabınız özgürlüğün savunusu için kaleme alınmıştı, ama söz konusu olan siyasal özgürlükti değil mi?

POPPER — Evet. O kitabı Hitler yüzünden yazdım. İçinde Hitler'in adına rastlanmaz ama kitap ona karşı yazılmıştır. Sizce o kitabı sevmediğimi söylemeliyim; her ne kadar içinde çok iyi şeyler varsa da. Çünkü sosyolojiyi de, genel olarak sosyal bilimleri de sevmiyorum ben. Bana kalırsa, "bilim" olarak vaftiz edilmemeleri gerekirdi, çünkü hiçbiri "bilim" değil.

— Ama bu kitapla geniş kitlelere ulaştınız...

POPPER — Evet ama o kitabı sevmiyorum gene de, çünkü hiçbir zaman o yönde çalışmak istememiştim. Benim ilgim daha çok bilimin sorunlarına yöneliktir. Herhangi bir vatandaştan daha fazla ilgilenmiyorum artık toplumsal ya da siyasal sorunlarla. Özellikle siyaset tarafından yoğun biçimde kuşatıldığı savaş dönemlerinde, her vatandaş belli bir düzeye kadar siyasetle ilgilenmelidir. Bu kitabı bir siyaset felsefecisi olarak değil, sade bir vatandaş olarak yazdım. Yaşam öykümü anlattığım kitabımda, bu yapıttan "savaşa katkım" olarak söz ettim.

— Kitabın başlığına ve "açıklık" kavramına dönelim.

POPPER — Kitaba "Açık Toplum" adını verdim, çünkü bana, reformlara açık olan Batı toplumlarını böyle adlandırmak aklıbaşında bir seçim gibi geldi. Kaldı ki, bu da belirleyici bir noktadır. Öyle sanıyorum ki, günümüzün Batılı toplumları, bugüne dek var olmuş en iyi toplumlardır. Mükemmel olduklarından değil. Ama reformlara açık ve açtırlar.

— Kitap Hitler'e olduğu kadar Stalin'e de karşı mıydı?

POPPER — Bir Avusturyalı için Hitler, Mussolini ve Stalin arasındaki büyük benzerliği görmek oldukça kolaydı. Hemen hemen aynı şeyin söz konusu olduğu ve ortak amaçlarının özgür topluma karşı çalışmak olduğu belliydi. Burada keşfedilecek fazla bir şey yoktu.

— Oysa, yaşamöyküsel "Bitmemiş Arayış" adlı kitabınızda Markist olduğunuzu da anlatıyorsunuz.

POPPER — Çok gençken! Gerçekten de Marx'ı 1. Dünya Savaşı yıllarında okumuş ve çok etkilenmiştim. Almanya'yla Rusya arasında barış görüşmeleri yapıldığında da çok etkilenmiştim. Biliyorsunuz, savaş devam ediyordu ama ekim devriminden sonra görüşmeler başlamıştı. Rusların barış konusunda kampanya yürüten harika propaganda uzmanları vardı. Brest - Litovsk'daki sözcüleri barışı sağlayan için her şeyi göze alacaklarını söylüyorlardı. Savaş öncesinde pasifizmin etkisinde olduğumdan bunlar bana çok çarpıcı gelmişti. Babamda dönemin bütün pasifist yayınları vardı. Ve pasifist olduğum için komünist oldum ben de. Avusturyalı komünist liderlerle tanıştım. Kısa sürede bu insanların, Sovyetler'den aldıkları emirlere göre bir gün bir şey söyleyen, ertesi gün ise aslında böyle bir şey söylemediklerini öne süren inanılmaz yalancılar olduğunu anladım. Batmış yatırımları kurtarmak için daha da fazla para harcama mantığına benzeyen bu hareket tarzını bizzat gördüm. O zaman kendimi şu soruyla karşı karşıya buldum: Dürüstlük, güvenilirlik ve gerçeğe bağlılık doğal ilkelerinden vazgeçmeksizin komünizme inanmaya nasıl devam edebilirdim?... Böylece ayrıldım. Geri dönüşsüz biçimde. Ama çok şöy öğrenmiştim.

— Hâlâ pasifist misiniz?

POPPER — Elbette, ben her zaman Pasifistim. Kaldı ki, uzun süredir böyle olmayan insan görmedim. Bütün sorun barışın nasıl kurulacağını bilmekte. Bu, Batı'da gösteriler düzenleyerek olmaz. Doğu'yu cesaretlendirmek olur bu, olsa olsa. Apaçık bir şey.

— "Açık Evren"i Ernst Gombrich'e adamışsınız. Gombrich, 1936'da Londra'da, sonradan "Tarihsiciliğin Sefaleti" adlı kitabınızın çatısı olacak konuşmalarınızı izlediğini yazıyor bir makalesinde. Hayek'in seminerinde konuşmuştunuz. Bugün kendisinden çok söz ediliyor. Tezleri üzerine ne düşünüyorsunuz?

POPPER — Özgürlüğümüz için en büyük tehlikenin devleti önemli bir ekonomik güç haline sokma girişimi olduğunu düşünüyorum. Bütün söylediklerime katılmıyorum. Ama bu temel noktada görüşünü paylaşıyorum. Devletin çok güçlü, bürokrasinin de çok fazla olduğu açıktır. Benim gözümde bürokrasi toplumumuzun önde gelen sorunudur. **Balzac** bunu çok iyi irdelemişti.

— Siz onları sevmeseniz de, siyaset felsefesi üzerine kitaplarınız büyük yankı yaptı.

POPPER — Bu kitapların bunca zaman gündemde kalacağını hiçbir zaman düşünmedim. Ama şunu belirtmeliyim ki, o dönemde geliştirdiğim fikirler bugün kabul

Asıl tehlike, bugün aydınların dünyamızı korkunç bir dünya, gerçek bir cehennem gibi göstermek için vargüçleriyle uğraşmalarından kaynaklanıyor. İşin acı yanı, insanlar bu felaket tellallığından etkileniyorlar.

edilmiş durumda. Hayek'in seminerinde konuşmuştunuz. Bugün kendisinden çok söz ediliyor. Tezleri üzerine ne düşünüyorsunuz?

POPPER — Özgürlüğümüz için en büyük tehlikenin devleti önemli bir ekonomik güç haline sokma girişimi olduğunu düşünüyorum. Bütün söylediklerime katılmıyorum. Ama bu temel noktada görüşünü paylaşıyorum. Devletin çok güçlü, bürokrasinin de çok fazla olduğu açıktır. Benim gözümde bürokrasi toplumumuzun önde gelen sorunudur. **Balzac** bunu çok iyi irdelemişti.

— Siz onları sevmeseniz de, siyaset felsefesi üzerine kitaplarınız büyük yankı yaptı.

POPPER — Bu kitapların bunca zaman gündemde kalacağını hiçbir zaman düşünmedim. Ama şunu belirtmeliyim ki, o dönemde geliştirdiğim fikirler bugün kabul edilmiş durumda. Hayek'in seminerinde konuşmuştunuz. Bugün kendisinden çok söz ediliyor. Tezleri üzerine ne düşünüyorsunuz?

POPPER — Özgürlüğümüz için en büyük tehlikenin devleti önemli bir ekonomik güç haline sokma girişimi olduğunu düşünüyorum. Bütün söylediklerime katılmıyorum. Ama bu temel noktada görüşünü paylaşıyorum. Devletin çok güçlü, bürokrasinin de çok fazla olduğu açıktır. Benim gözümde bürokrasi toplumumuzun önde gelen sorunudur. **Balzac** bunu çok iyi irdelemişti.

— Siz onları sevmeseniz de, siyaset felsefesi üzerine kitaplarınız büyük yankı yaptı.

POPPER — Bu kitapların bunca zaman gündemde kalacağını hiçbir zaman düşünmedim. Ama şunu belirtmeliyim ki, o dönemde geliştirdiğim fikirler bugün kabul

"şatafatlı laf"ı bir araya getirme faaliyeti olarak görmeye sürükledi. Bu, ne yazık ki, bütün üniversitelere yayılmış bir tavırdır. Öğrenciler üniversiteye gidiyorlar ama ne öğrendiklerini bilmiyorlar. Çarçabuk üstadları gibi,etkileyici olduğu kadar anlaşılmaz şekilde konuşmayı, öğrenmeyi umuyorlar. Bu, sonuç olarak ulaşılması o denli zor bir hedef değil. İşin kötüsü, bu atmosfer içinde yaşıyor olmaktan dolayı çok mutlular. Bu, öyle sanıyorum ki Hegelciliğin bir ürünü.

— Size göre aydınların rolü nedir?

POPPER — Aydın ayrıcalıklı kişidir. Bu ayrıcalıklı olma durumundan yararlanamamış kişilere karşı bir tür ahlaksal yükümlülüğü olduğunu hissetmek zorundadır. Her şeyden önce de, bu ayrıcalığı gösteriş yapmak için kullanmaktan vazgeçmelidir. Aydınların bu yükümlülüğünü Hegel, Almanya, Fransa, İtalya, ABD ve sonunda İngiltere'de bütünüyle yok etmiştir. İngiliz aydınlarının Hegelci yapılması için pek çok girişimde bulunulmuştur. Ama Wittgenstein'dan önce bu girişimler pek başarılı olamadı. Bana kalırsa Hegel'i gerçekten okumamıştı, ama İngilizleri etkileyen ilk Hegelci, Wittgenstein oldu. Kendisini Kaf dağında samıyordu. Özellikle de ne kadar büyük ve olağandışı biri olduğunu göstermeye meraklıydı. İngilizleri boş konuşmaya ve kısır gevezelik üretmeye ilk alıştıran o olmuştur.

— Günümüzde, Fransa'da felsefenin durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz.

POPPER — Her alanda olduğu gibi burada da daha çok eskileri tutuyorum. Bergson'a ve "Yaratıcı Evrim"ine büyük bir hayranlık besliyorum. Bu konuda felsefesine tümüyle katıldığımdan değil, evrimin yaratıcı olduğuna duyduğum inançtan ve bunu açıklıkla söyleyen kişilerin başında Bergson olduğundan.

— Ya Sartre?

POPPER — Çok karmaşık bir adamdı. Kimi zaman çok iyi ve insancıl biriydi, kimi zaman da yazdıklarında sorumsuzluk gösteriyordu. Simone de Beauvoir, "Amlar"ında çok çarpıcı bir şey aktarıyor. Sartre'in bizzat kendisinin bile anlamadığı bir şey yazdığında çok memnun kaldığını anlatıyor. Bu küçük hikâye onun, kelimenin en kötü anlamıyla entelektüel olduğunu gösteriyor. İnsan, kendisinin bile anlamadığı bir şey yazdığında, bundan ne zevk alabilir? Yalnızca insanları etkilemeye yaradığı için mi zevk alır? Oysa bu değer, aydının gözünde en son sırada yer almalıdır.

— Ya ilk sırada?

POPPER — Gerçek! Elbette, ona ulaşıldığından hiçbir zaman emin olunamaz. Ama en azından, önde gelen değer, gerçeği arayış olmalıdır.

— Peki size göre aydınlar bu arayıştan vaz mı geçtiler?

POPPER — Evet. Fransız düşünür Julien Benda bu konuda çok güzel bir kitap yazdı: "La Trahison des clercs" (Ulemanın İhaneti). O kitapta milliyetçilikten söz etmişti. Milliyetçilik hep korkunç bir şey olmuştur. Ama asıl tehlike, bugün aydınların dünyamızı korkunç bir dünya, gerçek bir cehennem gibi göstermek için vargüçleriyle uğraşmalarından kaynaklanıyor. Toplumlarımızın işlediği cinayetler hakkında kim daha fazla kanıt getirecek yarışındalar. Bütün bunlar yanlıştır. Bütünüyle yanlış. İşin acı yanı, insanlar bu felâket tellallığından etkileniyorlar. Tüm çağdaş sanat, edebiyat ve müzik, var oluşumuza ve dünyamıza dramatik bir çehre vermek için propaganda yapmayı üstlenmiş durumda.

— Kendinizi mutlu bir aydın sayıyor musunuz?

POPPER — Evet, ben çok mutluyum, çünkü bu propaganda beni hiç etkilemiyor. Ama bu yalana dayalı propaganda kesilseydi mutluluk şansı daha da artardı.

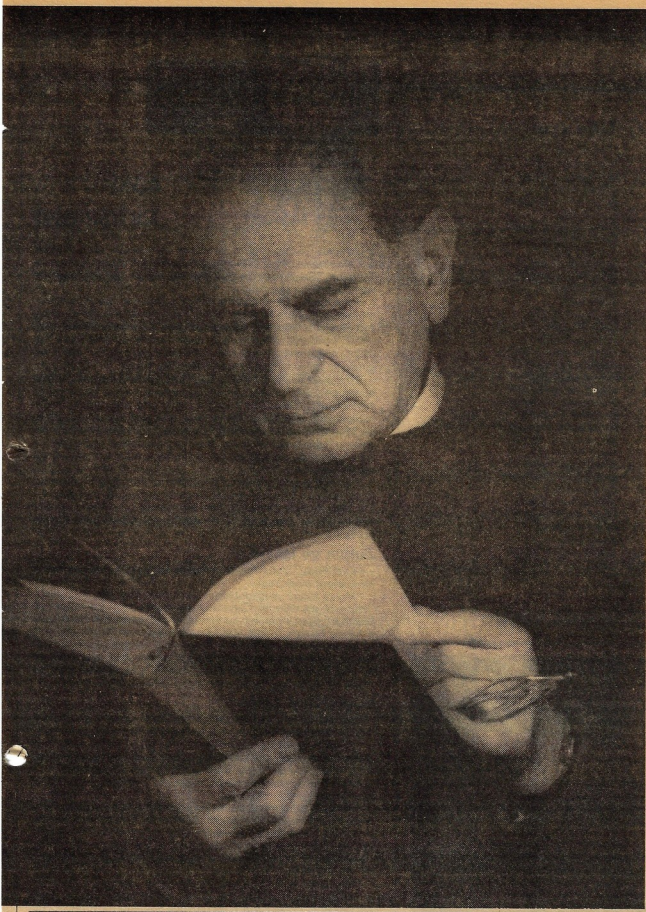

"Toplumsal Komplo Teorisi" üstüne

"Bu teori insanların genellikle hoşlanmadıkları savaş, işsizlik, yoksulluk, kıtlık dahil tüm toplumsal olayların bazı güçlü birey ya da gruplar tarafından planlandığı görüşüdür. Bu görüş, ilkel bir batıl inançtan başka bir şey olmadığı halde, çok yaygındır. Tarihsicilikten de eskidir (tarihsiciliğin, komplo teorisinin bir türevi olduğu söylenebilir) ve çağdaş biçimiyle dinsel batıl inançların layikleşmesinin tipik bir sonucudur. Troya Savaşı olaylarının Homeros'un tanrılarının hazırladığı komplolar uyarınca geliştiğine artık inanılmıyor. Ama Homeros'un Olimpos dağında oturan tanrılarının yerini şimdi Zion'un bilge yaşlıları ya da kapitalistler, tekelci kapitalistler veya emperyalistler almış bulunuyor.

Toplumsal komplo teorisine karşı, hiç komplo yapılmadığı görüşünü elbette savunmuyorum. Ancak iki hususu vurgulamak istiyorum: Bunların ilki, komploların çok sık yapılmadığı ve bunların toplumsal hayatın niteliğini değiştirmediğidir. Komploların tümüyle son bulduğunu varsayalım; karşımıza çıkacak sorunlar temelde aynı kalacaktır. İkinci olarak da, komploların çok ender olarak başarılı olduğunu söylemek istiyorum. Varılan sonuçlar, kural olarak, daima amaçlanan sonuçlardan çok farklı olur. (Nazi komplosu örneğini düşünün).

Varılan sonuçlar neden kural olarak amaçlanan sonuçlardan farklı olur? Çünkü komplo olsun veya olmasın, toplum hayatında daima böyle olur. Bu fikir bize teorik toplum bilimlerinin temel görevini belirleme olanağını da verir.

Teorik toplum bilimlerinin görevi, amaçlı insan eylemlerinin amaçlanmayan toplumsal etkilerini ortaya çıkarmaktır. Bu konuda basit bir örnek verebilirim. Bir kimse, belirli bir semtte acilen bir ev satın almak istemektedir. Bu kişinin o semtteki evlerin piyasa fiyatlarının yükselmesini arzu etmediği varsayılabilir. Oysa alıcı olarak piyasaya çıkması, kaçınılmaz olarak fiyatları yükselme eğilimine sokacaktır. Benzer durum satıcı bakımından da ortaya çıkacaktır. Çok değişik bir alandan başka bir örnek verelim: Hayat sigortası yaptırmak isteyen bir kimsenin, başkalarını paralarını sigorta hisse senetlerine yatırmaya özendirmek gibi bir amacı olamaz. Ama sonuç yine de bu olacaktır.

Açıkça görülüyor ki, eylemlerimizin sonuçlarının hepsi amaçlanan sonuçlar değildir. Bu nedenle toplumsal komplo teorisi doğru olamaz. Komplo teorisine göre bütün olaylar -ilk bakışta herhangi bir kimse tarafından amaçlanmışa benzemeyen olaylar bile-, bu sonuçlardan çıkarı olan bazı kimselerin eylemlerinin sonucudur.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, Karl Marx amaçlanmayan sonuçların toplum bilimleri bakımından taşıdığı önemi ilk kez vurgulayan düşünürlerden biridir. Olgun döneminde, hepimizin toplum sisteminin ağına yakalanmış bireyler olduğumuzu söylemiştir. Kapitalist, şeytanca komplolar düzenleyen biri değil, koşulların zorlamasıyla, davrandığı gibi davranmak zorunda olan bir kimsedir; olaylardaki sorumluluğu proleterin sorumluluğundan fazla değildir.

Propaganda amacıyla ya da doğru anlaşılamadığı için Marx'ın bu görüşü terkedilmiş ve yerini büyük ölçüde bir Kaba Marxist Komplo teorisi almıştır. Bu teori, Marx'tan Goebbels'e kadar aşağılara inen bir mirastır. Açıktır ki, yeryüzünü cennete çevirmenin yolunu bildiklerine inananlar, komplo teorisini benimsemekten vazgeçmezler. Yeryüzünde cenneti gerçekleştiremeyişlerinin tek izahı da, cehennemin devam etmesinde çıkarı olan şeytanın kötülükleridir."

(Bu parça, Popper'in Türkçeye de çevrilmiş olan "Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet" adlı makalesinden alınmıştır.)

Karl Popper

Kimlik

Avusturyalı bilim ve siyaset felsefecisi Karl Raimund Popper, 1902 yılında Viyana'da doğdu. İkinci Dünya Savaşı yıllarını Yeni Zelanda'da geçirdikten sonra, İngiltere'ye yerleşti ve İngiliz yurttaşı oldu. Bilime yaptığı katkılardan dolayı kendisine "Sir" unvanı verildi.

Popper, bilim felsefesinde, bilgilerimizin doğruluğunun hiçbir zaman kanıtlanamayacağını, ama yanlış olduklarının gösterilebileceğini; hiçbir zaman ulaşamayacağımız gerçeğe, yanlışları eleyerek yaklaşabileceğimizi savundu. Bilimin, doğruluğu kanıtlanmış bilgilerin birikmesi şeklinde geliştiğini savunan (pozitivist) bilim anlayışını sarsan düşünürlerden biri oldu. Siyaset felsefesinde Popper, bilim felsefesine benzer bir biçimde, siyasetin toplumun bir zaman için iyi ve doğru görünen ilkelere göre yeniden örgütlendirilmesini değil; kötülüklerden ve yanlışlardan arındırılmasını amaçlamasını savundu.

Popper'in siyaset felsefesi alanındaki iki temel eseri, otobiyografisinde "savaşa katkılarım" olarak nitelendirdiği *Poverty of Historicism* [Tarihsiciliğin Sefaleti] (1957) ve *Open Society and Its Enemies* [Açık Toplum ve Düşmanları] (1945) adlı kitaplarıdır.

Tarihsiciliğin Sefaleti'nde Popper, "insanlık tarihinin önceden belirlenmiş bir plan uyarınca ilerlediğini ve bu plan keşfedilebilirse geleceğin anahtarının elimizde olacağını" savunan tarihsici görüşleri eleştirdi. Bilgilerimizin gelişmesinin tarihin akışını etkilediği, bu nedenle geleceği bilemeyeceğimizi; toplumsal gelişmenin bazı tarih yasalarına uygun olarak cereyan ettiği görüşünün bir yanılgı olduğunu savundu.

Türkçeye de çevrilmiş olan *Açık Toplum ve Düşmanları* adlı kitabında ise Popper, üç tarihsici düşünürü, Platon, Hegel ve Marx'ı eleştirdi. Toplumu toptan açıklamaya yönelen görüşlerin, amaçları ve ilkeleri bakımından totaliter yönetim biçimleriyle ilişkili olduğunu göstermeye çalıştı.

Popper 1974'te yayımlanan *Unended Quest* [Bitmemiş Arayış] adlı otobiyografik kitabında söz konusu iki eseri hakkında şunları yazıyordu:

"*Tarihsiciliğin Sefaleti, Açık Toplum ve Düşmanları*, benim savaşa katkılarımdı. Özellikle Marksizm'in ve büyük-çapta 'planlama' fikrinin (ya da "dirijizm"in) yeniden etkinlik kazanması karşısında, özgürlüğün tekrar temel sorunlardan biri haline geleceğini düşünüyordum. Ve bu nedenle söz konusu kitaplar, totaliter ve otoriter fikirlere karşı özgürlüğün bir savunusu ve tarihsici hurafelerin tehlikeleri konusunda bir uyarı olarak yazıldı. Her iki kitap da (ve özellikle, kuşkusuz daha önemlileri olan *Açık Toplum*) siyaset felsefesi yapıtları olarak tanımlanabilir."

Bilim felsefesinin gelmiş geçmiş en büyük isimlerinden biri olan Popper siyaset üzerine görüşleri ile de çok etkili olmuştur. Kimi düşünürlere göre Popper siyasal liberalizmin günümüzdeki en büyük temsilcisi; kimilerine göre de çağdaş sosyal demokrasinin en önemli esin kaynaklarından biridir.

eski-yeni çizgiler

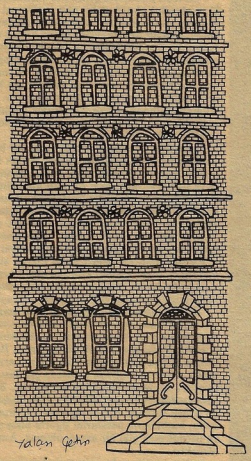

Yalçın Çetin

1984 yılında İstanbul'da doğdu. İlk karikatürü 1947'de Doğan Kardeş dergisinde yayımlandı. Medet, Hafta, Akbaba, Ulus, Tanin, Dönüşüm, Anı, Yenigün dergi ve gazetelerinde çalıştı. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği yarışmalarda bir birincilik, bir mansiyon ödülü kazandı. 1961 yılında Almanya'ya giderek birkaç yıl çizgi-film çalıştı. Almanya'dan dönüşünde bir reklam şirketinin çizgi-film bölümünde görev alan Yalçın Çetin, Özgür İnsan ve Çarşaf dergilerinde eserlerini yayımladı. Yapıtlarını iki karikatür albümünde toplayan Çetin, 14 Nisan 1977 perşembe günü İstanbul'da Basınköy'deki evinde öldü.

arşiv konuşuyor

İnsan Hakları Günü'nde hatırlananlar

Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın önsözünde ve çeşitli maddelerinde insan haklarından ve ana özgürlüklerden söz edilmiş ve böylece tarihte ilk defa, bunlar milletlerarası bir belgeye geçirilmişti. Daha sonra, kurulan İnsan Hakları Komisyonu, iki yıl süren çalışmaları sonunda İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni hazırladı ve bu belge 10 Aralık 1948 günü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 48 devletin olumlu, 8 devletin de çekimser oylarıyla kabul edildi. Bir önsözü izleyen 30 maddeden oluşan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni Türkiye, 6 Nisan 1949 tarihli ve 3/9119 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla benimsedi ve 27 Mayıs 1949 günü yürürlüğe giren bu karar çerçeve İnsan Hakları Günü her yıl kutlanmaya başladı. Fotoğrafta, 11 Eylül 1973 darbesini izleyen günlerde Şili sokaklarından simgesel bir görünüm.

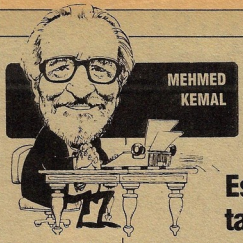

Eski tartışmalar

Bundan yaklaşık otuz yıl önce de siyasal parti liderleri arasındaki tartışmalar zenginlik, yoksulluk üstüne kuruluydu. Tartışma, "Senin partinde zenginler var, benim partimde yoksullar var" biçiminde geçerdi.

İsmet Paşa, "Demokrat Partide zenginler var" dedikçe Adnan Menderes küplere binerdi: "İsmet Paşa'nın bir sözüne daha cevap vereyim: Orta sınıf kayboluyor, her mahallede bir milyoner türedi. Kendisine orta sınıf nedir, desem cevap veremez. Halk Partisi'nin eskilerini hep zenginler teşkil eder. Halk Partisi'ndeki zenginler ve milyonerler Demokrat Parti'de yoktur."

Şimdi nasıl iktidar partisinde bazı holdingcilerin bulunduğu, ekonomik çıkarların onlara sunulduğu söyleniyorsa, o zamanlar da söyleniyordu. Menderes'in sahip çıktığı orta sınıf, şimdi Özal'ın sahiplendiği ortadirekti. İsmet Paşa orta sınıf yok oluyor dedikçe, Menderes orta sınıfa sahiplik ediyordu. Her mahallede bir milyonerin bulunduğunun söylenmesi ise kalkınmanın göstergesi idi. Ülke kalkınıyor, denildikçe 'her mahallede bir milyoner'den söz ediliyordu.

O günlerde milyon elbette güçlü bir para idi. Bugün milyonun adı gülünçtür. Bir gecekondusu olan birkaç milyon sahibidir. Bir katı olan da öyle. Demek Adnan Menderes, bu sözleri bugünkü enflasyonunun ulaşacağı yerleri düşünerek yıllarca önce dile getirmiş.

Zulüm ve işkence

İsmet Paşa, "zulüm ve işkenceden" söz ettikçe Menderes gene küplere biniyordu:

"Hangi zulüm ve işkenceden söz ediyorlar?" diye soruyordu. "Hürriyet yok diyorlar. Oysa bu memlekette 23 yıl kendilerinden başka bir siyasal partinin kurulmasına izin vermediler. Memleketi Takriri Sükun, İstiklal Mahkemeleri kanunları ile yönetmişler, İskân Kanunu maddelerinden yararlanarak vatandaşları ağaç kökleri gibi yerlerinden, yurtlarından söküp şuraya buraya atmışlardır. Eğer İsmet Paşa, vatandaş zulüm ve işkence altındadır demese idi, geçmişte kalan bu olayları söylemek istemezdim."

Seçimlerde hileler

Seçimlerde hile yapılmasından söz eden İsmet Paşa'ya karşı Adnan Menderes eski olayları sıralayarak yeniden yüklenirdi:

"Seçimlerde siyaset eşkiyalığını kimler yaptı? Bütün seçim sandıkları kırıldı, seçim tutanakları değiştirildi. Sahte meclisler kuruldu, sahte başbakanlar, sahte cumhurbaşkanları ortaya çıktı."

Menderes böyle konuştukça, İsmet Paşa da sert çıkışlarda bulunmaktan geri durmuyordu:

"İktidarın şansı varsa benim sağlığımda çekilmeyi görür. DP'yi bugünkü haksızlıklarının yarınki akibetinden kurtaracak adam benim. Bütün rakiplerimi, karşıtlarımı sınava çağırıyorum. İktidardan düştükten sonra yedi yıl içinde vatandaş önünde benim gibi konuşabilirler mi? Kalkınmadan amaç büyük çoğunluğun adalet içinde kalkınmasıdır."

O zamanlar televizyon yoktu, radyo vardı. Her siyasal parti radyoda sesini duyurmak isterdi. İktidar da bunu vermedi mi tartışma başlardı. İsmet Paşa'yı da radyoda konuşturmuyorlardı. Halka bunu şöyle anlatıyordu:

Radyodan muhalefete çatılır mı?

"... Radyoda konuşuyorlar. Sonra da devlet işi anlatıyoruz diyorlar. Devlet işi İnönü'ye çatmak mıdır? Maksatları seçim propagandası yapmaktır. Bu kanunsuz bir harekettir... muhalefet partilerine radyo aracılığıyla dil uzatmak suçtur, suç..."

Celal Bayar da elinde DP armalı bastonla seçim gezilerine katıldığı için İsmet Paşa, onu da uyarmak gereğini duyuyordu. Bu da onları çok kızdırıyordu. Öyle ya, Devlet Başkanına İsmet Paşa şöyle diyordu:

"... Sayın Cumhurbaşkanı manevi sorumluluğunun hesabını vermek için bizimle fikir mücadelesi yaptığını ilan etmiştir. Şimdi lütfen cevabımı dinlesinler. Verdikleri nutuklarda, adaletin açıklanmasından ve basın özgürlüğünden söz eden bir kelime işitiyor musunuz? Sayın Başbakan ve Cumhurbaşkanı, geçmiş olaylara bir zorunluk altında biraz değinmeme izin versinler. Daha Ulusal Kurtuluş Savaşı başına gidip, Yeşilordu maceralarını anlatmadım."

İsmet Paşa, burada Bayar'la Çerkez Ethem arasındaki ilişkiye değiniyordu. Tartışmalar bir zamanlar da böyle olurdu.

Anket Defteri

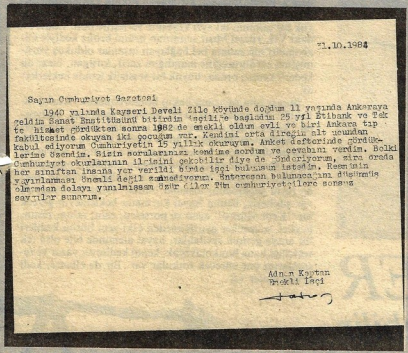

21.10.1984

Sayın Cumhuriyet Gazetesi

1940 yılında Kayseri Develi Zile köyünde doğdum 11 yaşında Ankaraya geldim Sanat Enstitüsünü bitirdim 'işçi'lie başladım 25 yıl Etibank ve Tek te hizmet gördükten sonra 1982 de emekli oldum evli ve biri Ankara tıp fakültesinde okuyan iki çocuğum var. Kendini orta direğin alt ucundan kabul ediyorum Cumhuriyetin 15 yıllık okuruyum. Anket defterinde görüşlerime önemim. Bizin sorularınızı kendime sordum ve cevabını verdim. Belki Cumhuriyet okurlarının ilkinini gelebilir diye de düşünüyorum, sıra orada her sınıftan insana yer verildi bunda işçi bulunsun istedim. Resmimin yayınlanması önemli değil zannediyorum. Saygımla bulunacağım düşünmede olacağından dolayı yanılmışsam Şahı Affeder. Tüm cumhuriyetçilere sonsuz sayılar sunarım.

Adnan Kaptan
Emekli İşçi

Sanat enstitüsü mezunu emekli işçi Adnan Kaptan, "Anket Defteri'nde gördüklerine özenmiş"; öyle yazıyor. Ve oturmuş bir Anket Defteri doldurmuş, bize yollamış. Siyaset-84'ün Anket Defteri sayfasında amaç, toplumsal hayatın her alanından ünlü, önde gelen kişileri —açıklamaya cesaret edebildikleri ölçüde— ireysel özellikleriyle tanıtmak. Buna rağmen, bir haftalık bir istisna yaratıyor ve Adnan Kaptan'ın mektubu ile Anket Defteri'nin sorularına verdiği yanıtları yayımlıyoruz. Kendini "ortadireğin alt ucundan" kabul eden emekli işçi Kaptan, "Resmimin yayınlanması önemli değil, zannediyorum" demiş mektubunda ve fotoğrafını göndermemiş.

ADNAN KAPTAN

EMEKLİ İŞÇİ

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *Çalışamamak, topluma bir katkıda bulunamamak ve özellikle bunun kanunla önlenmiş olması.*

Nerede yaşamak isterdiniz? *Her türlü sorunuyla Türkiye'de ve 32 yıldır olduğu gibi Ankara'da.*

Sizce yeryüzünde gerçek mutluluk nedir? *Tüm insanların istedikleri işte, severek çalışır olması.*

Hangi hataları bağışlarsınız? *Ümitsizce yapılmış olanları.*

Edebiyatta en sevdiğiniz kadın kahraman? *Fakir Baykurt'un İrazcası.*

En sevdiğiniz tarihi kişilikler? *Atatürk, Mahatma Gandhi*

En sevdiğiniz yaşayan kadın kahraman? *Çukurova'daki pamuk işçisi, tüm kadınlar.*

En sevdiğiniz besteci? *Hiçbirini tanımıyorum.*

Bir erkekte en çok hangi özelliklere değer verirsiniz? *Gösterişsiz, dürüst ve çalışkan.*

Bir kadında? *Mütevazi, kültürlü ve çalışkan.*

Kimin ya da kimlerin yerinde olmak isterdiniz? *Leh Walesa'nın.*

Başlıca karakter özelliğiniz? *Çok çaba sarfetmeme rağmen insanları olduğu gibi kabul edememek.*

Dostlarınızda en çok değer verdiğiniz özellik? *Menfaat gözetmemeleri, çok açık kalpli olmaları ve karşılıklı, sonsuz fedakârlık.*

En büyük yanılgınız? *İşçi olmak ve de emekli işçi olmak.*

Mutluluk rüyanız? *Sağlıklı olarak son dakikaya kadar çalışmak ve çocuklarının istediğim düzeyde hayata başlamış olmalarını görmek.*

Sizin için en büyük felaket ne olabilirdi? *Her türlü özgürlüğümün kısıtlanması.*

Ne olmak isterdiniz? *Çok iyi bir mühendis.*

En sevdiğiniz renk? *Gri.*

En sevdiğiniz çiçek? *Sarmaşık.*

En sevdiğiniz kuş? *Kartal (En yüksekte ve özgür olduğu için)*

En sevdiğiniz yazar? *Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Uğur Mumcu, Yaşar Kemal.*

En sevdiğiniz şair? *Orhan Veli Kanık.*

Yaşayan erkek kahramanlarınız? *Asgari ücretli tüm erkek işçiler.*

Tarihte en takdir ettiğiniz kadın kahraman? *Kurtuluş Savaşı'nın mermi taşıyan kadını.*

En sevdiğiniz isimler? *Taşıyan şahıslara göre değişir.*

En nefret ettiğiniz şey? *Duygusuzluk ve ikiyüzlülük.*

Tarihte en nefret ettiğiniz kişiler? *İnsana kıyan tüm dikkatörler.*

Hayran olduğunuz askeri başarılar? *Kurtuluş Savaşı, İstanbul'un fethi.*

Hayranlık duyduğunuz reformlar? *Atatürk'ün tüm reformları.*

Hangi doğal yeteneğe sahip olmak isterdiniz? *Bir müzik aletini en güzel şekilde çalmayı.*

Nasıl ölmeyi isterdiniz? *Çalışırken, aniden.*

Şu andaki ruh haliniz? *Gelecekten endişeli, çocuklarımı iyi yetiştirememe kaygısı ve maddi sorunlardan sıkıntılı.*

Yaşam ilkeniz? *Sıhhatli olarak çalışmak, maddi ve manevi hiç kimseye boyun eğmeden yaşam sürdürmek.*

İnsanlar, sokaklar ve şeyler

ENİS BATUR

KEDİLER
Krallara bakabilir

Yedi-sekiz yıl önceydi, Ankara'da Ulus Meydanı yakınlarındaki **Kediseven Sokağı**'nın adı değiştirilince, Orhan Duru'nun Soyut dergisinde incelik dolu bir yazısı çıkmıştı. Hayli sonra, onun 1950'lerde bu sokak üzerine bir de şiirini görüp okuyacaktım. Nurullah Ataç da, "Günce"sinde, **Kediseven Sokağı**'ndan söz eder: "Bunlar güzel adlar doğrusu, ne var ki kolay değil böylesini bulmak. Böyle adları kolay kolay bulamadıkları için de ölüleri düşünüp adlarını koymağa kalkıyorlar". Yanılmıyormuş Ataç, bu satırları yazışından 20 yıl sonra **Kediseven**'in adı değiştirildi ve gerçekten de o kolaycı yöntem benimsendi. Paris'te de bir **"Balık Avlayan Kedi Sokağı"** vardır. Bir romana başlığını da veren bu dar, küçük sokakta oyalanmayalım şimdi. Sokak isimleri, başka bir yazımızın konusu olacak nasıl olsa.

Ataç'ın, Tevfik Fikret'i tepeden tırnağa başladığı **"Kedi"** başlıklı denemesini bilenler az değildir. "Kimsenin zevkine karışılmaz, kedileri ille herkes sevsin demiyeceğim, ama ben, kedi sevmeyenlerle anlaşamam" cümlesiyle başlayan ve Ataç'ın sivri mizahçılığını belgeleyen bu güzelim deneme, bir yandan da "birinin huyu diğerine benzemeyen" kedilere adanmış bir methiyedir.

Gerçekte kedi, yazarlarımızın öteden beri yakından ilgilendikleri bir 'konu' olmuştur. Necatigil'in "bir kedinin ağzından sahibine yazılmış özgün bir hiciv metni" olarak tanımladığı Kâni'nin **"Hirrenâme"**sinden Bilge Karasu'nun **"Göçmüş Kediler Bahçesi"**ne gelinene dek geçen 250 yıl içinde edebiyatımızda sık sık bir soba bulup, yanıbaşına kıvrılmıştır kediler. Tıpkı birer soru işareti gibi. Orhan Veli'nin "Ciğercinin Kedisi ile Sokak Kedisi" teması üzerine kurulu şiirinde toplumsal bir taşlamaya, Erhan Bener'in "Kedi ve Ölüm"ünde kişioğlunun yılgı üslubuna, Ece Ayhan'ın "Bakışsız Bir Kedi Kara"sında özgün bir dil dünyasına elçi olmuştur kedi.

Dünya edebiyatında da özel bir yeri vardır: Colette'i ya da Eliot'ı kedilerden ayırmak elde midir? Poe'da, Baudelaire'in şiirinde ya da Céline'in romanlarında - kedi bazen gotik, bazen de lirik bir kahraman olarak edebiyat tarihinin koridorlarında gezinir. Özellikle de geceleri. Kimi zaman da gelir aklın sınırlarını zorlar, usta kalemi yakalamaya görsün: **"Alis Harikalar Diyarı"**nda böyledir örneğin: "İşte bakın! Gülümsemeden yoksun kedi çok görmüştüm ama kediden yoksun gülümsemeye hiç rastlamamıştım?" der Alis. Pek haksız da sayılamaz açıkçası: Kimsenin karşısına, Lewis Carroll'ı okumadan önce, boşlukta parça parça ve yavaş yavaş oluşan ve yiten bir kedi çıkmamıştır herhalde. Nitekim, kitabın bir yerinde, Kral ile Cellat arasında müthiş bir tartışma doğurur bu: "Gövdesi olmayan bir kafa'nın kesilip kesilemeyeceği konusunda uzlaşmaya çalışa dursunlar, kafa bütün bütüne yok olur. Ne olursa olsun, kedileverlerin çoğu gibi, Ataç ile Lewis Carroll da bir noktada birleşirler: Kediler kesinkes aptal değildirler. Ama bu, onların akıllı olduğu anlamına da gelmez. Kedi, Alis'e bu farkı bütün açıklığıyla gösterir: "Şimdiii, köpek kızınca havlar, sevinince de kuyruğunu sallar biliyorsun. Bense, sevinince hırlar, kızınca kuyruğumu sallarım. Demek ki ben deliyim."

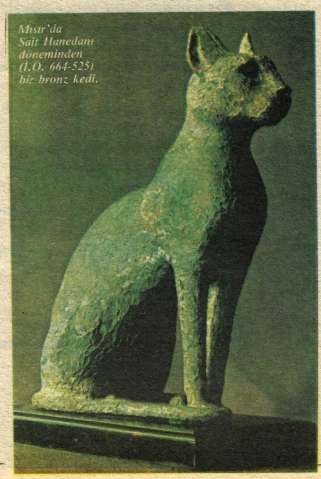

Mısır'da Saît Hanedanı döneminden (İ.Ö. 664-525) bir bronz kedi.

Yazarların kedili sayfalarından kimbilir kaç bin sayfalık bir antoloji hazırlanırdı, bunu bilmek güç. Tahmin etmesi bir o kadar güç olan bir şey de, "kedili resim"lerden oluşturulacak bir müzenin boyutlarıdır. Kendi payıma, değişik bir konudur diye bir iki kez kedi resmi yapmış sanatçıları almazdım böylesi bir müzeye: Ondan vazgeçememiş, sanat serüvenlerine onu gözde bir tema olarak katmış ressamların ürünlerine açardım "Kedili Resimler Müzesi"ni. Şüphe var mı, Leonardo'nun, Leoner Fini ve Balthus'ün resimleri geniş yer tutardı burada. Hele Balthus'ün **"Kediler Kralı"**, **"Akdenizli Kedi, Kedili Çıplak"**, **"Aynalı Kedi"** gibi tablolarını bir duvarda, yan yana düşünün! Az ileride Klee'nin birkaç küçümen resmi, Jacques Prévert'in güzelim kolajları sergilenirdi. Orhan Peker'e bir başına ayrı bir oda ayırırdım. Çizgi romancılara da yer açar, Frizzy Cat'i, muhakkak birkaç Steinberg'i, Piyâle imzasını kovalayan Piknik'i sıralardım duvarlara. Asıl önemli iki parçayıysa müzenin dibindeki büyük bir salonun iki ayrı köşesine yerleştirirdim: Louvre'daki VII. yüzyıl Mısır sanatının ürünü bronz kediyle Giacometti'nin sanata bel bağlayan insanlar oldukça yürünüşünü sürdüreceğine inandığım zarif, kırılgan, biraz da kederli kedisi, orada, büyük bir sessizlik içinde beklerlerdi.

Bunca isim sayışıma bakıp homurdanacak okurlar çıkabilir. Ne yaparsınız ki bu insanlar yaşadılar, yaşıyorlar. Kedileri sevmek tek ortak tutkuları sayılamaz üstelik: **Kediseven Sokağı'na** adını veren kişiyi ya da kişileri, Louvre'daki bronz heykeli yapan usta sanatçıyı adıyla sanıyla bilmiyoruz gerçi. Ama anonim olmaları, onları ötekilerden ayırmıyor: Yaratmayı, yaratıcılığı iş edinmiş, başka türlü yapamamış insanlar bunlar. Daha başkaları da var şüphesiz, benim hayal kurmamı beklemeyip gerçek bir "Kedi Müzesi" açan ve porselen, cam, tahta, resim, heykel, mücevher ayırdetmeden eski-yeni bütün kedileri bir araya getiren sevdalılar, hayal aleminde bile olsa tek seçiciliği bana bırakmayacak, kendi kedisever yazar ve ressamlarını öne sürecek tutkular var. Bir de elbette, kedi sevmeyenler var.

Her şey iyi de, diyeceksiniz, kedi sevmek nedir? Kedi sevmek insanları, sokakları ve şeyleri sevmekten farklı bir şey mi? Bilge Karasu, "Kedi sevmek, kedinin,kendisini seven (kendisinin de sevdiği) kişi karşısındaki umursamaz bağımsızlığını baştan kabul etmek demektir" der ya bir masalında, bence bu farklı sevme biçimini bundan daha iyi tanımlayan cümleye rastlamadım bugüne dek. Sahip olmayı yadsıyarak ya da sahip olmamayı göze alarak sevmek insanoğluna pek güç gelir: Sevgiyle mülkiyet duygusu öteden beri ortak yaşardır onda, sevgi bağını çoğu kez de tek yanlı, gerçek bir bağ haline sokmaya alışmıştır. Sevdiği kişinin bağımsızlığına da, kendi bağımsızlığına da kolay kolay katlanamaz. Bunu eleştiri, suçlama konusunu saymamak gerek gene de: İnsanlar, eninde sonunda, kedi sevenler ve sevmeyenler olarak da pekâlâ ikiye ayrılabilirler. Bir de, belki benim gibi, yolun sonuna varmayacağını bile bile kedi sevmeyi öğrenmeye çalışanlar vardır.

Kedinin sevgi "anlayış"ındaki farklılık, gülünç gelebilir ama, farklı bir mantığa bel bağlamasından gelir. İnsanlar, kendi doğalarının terimleriyle sevgisiz, hain ya da bencil sayarlar ya kediyi, onun herhalde bu tür kaygıları yoktur. Oynaşmak; sevmek, sevilmek istediği an buradadır. İstemediğinde çekip gider, sizin doyumunuz yarıda kalmış, ona vız gelir.

Değişik çağlarda, değişik uygarlıkların insanları için "iyi" ve "kötü" kutuplarında değerlendirilmiş olması da bu yanına bağlanabilir. Kuzey Amerika yerlilerinden Pawnees'ler için dokunulmaz bir kutsallığı vardı kedinin: Beceriyi, hızlı idrakı, hatta dehayı simgeliyordu. Sumatra yerlileri ise, tam tersine, onu cehennem uyruklu saymışlardı. Karakedi bir yana, Müslümanlar için uğurlu; İrlanda geleneklerine göre uğursuz olmasa bile tekinsiz bir yaratıktı. Mısırlılar ise bir tanrı gözüyle bakmışlardı kediye. Gene de, Budistler kadar kediden uzak durmaya çaba gösteren inanmışlar olmamıştır dense yeridir. Onun, yılanla birlikte, Buda'da ölümünden duygulanmayacak kadar mağrur davranmış olması bağışlanamamıştır.

Kediler mağrurdurlar gerçekten de. Alis'in dediği gibi onlar "krallara bakabilirler" ve bir yazarımızın tamamladığı gibi "hatta onları tırmalayabilirler" de.

Kralların yaşadığı ülkelerde,insanların kedilerden öğrenebilecekleri bir şey vardır.